

БӨГҮН – Россияның Парлалга хүнү

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

1925 чылдың
август 31-де үнүп
эгелээн

№ 4 (16778)

2004 чылдың
ЯНВАРЬ 13,
вторник

Ат салган шагы 18.00
Садар өртээ 3 рубль.

Байыр чедиришкinnerи

*Хүндүлүг өңүктөр,
республиканың журналистери!*
Силерниң профессионал байырлалыңар-биле эң чылыг байыр чедиришкinnerин хүлээп ап көрүнер!

Журналистика дээрге хандыкшылдыг, сонуургалдыг, салым-чаяанныг, харысалгалыг, принципалдыг, бедик хамааты дидим чоруккур, бодунуң херээнге бердинген кижилерниң мергежили-дир. Массалыг информация чепсектери – ол дээрге ниитилелдин сагыш-хөөнүнүн илередикчизи, чурттуң иштинде болуп турар ниитилел-политиктиг, культурулг чорудулгаларның көрүнчүү-дүр. Массалыг информация чепсектери хөй-ниитиниң үзел-бодалын хевирлээр деп бадыткал хөлчөк-ла шын, ынчангаш кол нуруузунда силерден, хүндүлүг журналистер, бистиң республикавыстың ниитилел-политиктиг амыдыралы кандыг болурул – ниитилеливисте амыдыралчы удурланышкактар ажык чөрүлдээ хевирлиг болуп бе азы топтуг, удур-дедир чугаалажышкын байдалдыг болуп бе деп чүүл хамааржыр.

Чаа демократтыг тургузуп россияжи журналистикага улугулу өскерлишкinnerни кириген. Сөстүң хостуу, үзел-бодалдарның ажык-чарлыы деп билгилер ужур эдерген звес, а

эзулуг-ла боттуг чүүлдер апарган. Ынчалзажок езулуг журнализмниң илерээшкinnerи кажан кезээде кижилерге ынак чорук, кижиниң эрге-ажыктарының болгаш хосталгаларының камгалалы болуп келген болгаш болуп чоруур-даа. Факт-барымдааларга болгаш информация берикчизи кижиге хамаарыштыр шыңчы чорук амгы профессионал журналистиканың адырылбас кезээ болуп: Номчукчунуң мурнунга, бүгү ниитилелдин мурнунга, күрүнениң мурнунга, келир өйгү салгалывыстың мурнунга, адак дизе, бодунуң мурнунга журналист кижиге сөс бүрүзү дээш харысалгалыг.

Эргим өңүктөр, силерге шыдамык чорукту, тайлып чипес күш-шыдал болгаш ынаныш курлавырлыг, номчукчуларның талазындан билишкinnerни, бүзүрелди, профессионалдыг болурунарны сеткилим ханызындан күзедим.

Силерниң идеякейлиг хамааты туружунар болгаш долгандыр турар делегейге тоомча чок артпас дээн күзелиңер республиканың амыр-чаагай чоруу дээш силерниң харысалгалыг болгаш чугула ажылыңарга дузалаар болун.

Хөй-аът болгаш чедишкinner силерни кезээде үдеп чорзун.

*Хүндүлүг журналистер!
Эргим номчукчулар, көрүкчүлөр болгаш дыңнакчылар!*

Профессионал байырлалыңарны—Россияның Журналистер хүнүн таварыштыр Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының өмүнээзинден чүректин ханызындан байыр чедиришкinnerин хүлээп ап көрүнер!

Россияга журналист мергежили 301 чыл улаштыр хөгжүп келген. Бо үениң дургузунда журналистер ниитилелдин болгаш кижиге бүрүзүнүн аразында харылзаазын холбаштырар звено бооп келген. Кижилер журналистерниң дыңнадыгыларын делегейде, чуртта, көдээ суурларда, харын-даа кожазы бажында болушкinnerниң дугайын билип алыр. Журналистерге бөдүүн кижилерниң айтырылары чоок Журналистиң дузазы-биле политика болгаш кызыгы мергежилдер айтырыгылары билдине бээр. Журналистин мергежили будалчак: медээлерни хүн

бүрүде чыырындан аңгыда, онзагай-даа, озалдыг-даа, элдептиг-даа апаар. Чогум-на харын журналистика ниитилел амыдыралында бичии-ле өскерилгелерни дораан эскерип каар.

Эде тургустунушкinner болгаш ооң соондагы чылдарда журналистика көрүнчүк ышкаш бооп, чуртта болушкinnerни чырыдып келген. Бистиң чуртувуска дыңналбаан, көзүлбээн «сарыг» парлалга дээн чижектиг угланышкinner тыптып келген. Ынчалза-даа бистер бөгүн журналистиканың шынары бодунун эргелерин катап эдилей бергенин долу бүзүрел-биле чугаалап болуп бис. Журналистика улус ажил-агылының адырларын хөгжүдеринге дузалап, кижилерниң солун дуржулгаларын непередип, чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдизинде чедишкinnerни чырыдып турар.

Тыва Республиканың Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазының Даргазы В.ОЮН.

Хүндүлүг коллегалар — журналистер, ном үндүрер черниң болгаш полиграфияның ажилдакчылары, массалыг информация чепсектериниң хоочуннары!

Тыва Республиканың Парлалга болгаш информация талазы-биле күрүне комитеди силер бүгүдеге профессионал байырлалыңар — Россияның Парлалга хүнү-биле байыр чедирди!

Силерниң күш-ажылыңарны, уран билдирлиңерни, ниитилелдин мурнунга харысалгалыңарны бедик-биле үнелевишаан, Силерниң моон-даа соңгаар улам күженишкinnerни болгаш үре-түннелдиг ажылыңар, хөй-ниити бедик идеякейңер 2004 чылдың кайгамчыктыг байырлалдарыңа — Тыва Республиканың Россия Федерациязының

Тыва Республиканың Парлалга болгаш информация талазы-биле куркомитединиң даргазы О.С.ШИРИНДҮҮ.

составыңа бактаап киргениниң 60 чылыңа болгаш Кызыл хоорайның тургустунганының 90 чылыңа төлептиг белек болуп дээрзинге бүзүрээр бис.

Күш-ажылыңарга чаа-чаа чедишкinnerни, чогадыкчы дилээшкinnerни болгаш тывышкinnerни, келир үеге бүзүрелди, кадыкшылды болгаш чаагай кежик-чолду күзедивис!

Хүндүткел-биле,
Тыва Республиканың Чазааның Даргазы Ш. ООРЖАК.

Тыва Республиканың Чазак Даргазы «Шын» солуннуң коллективи-биле

ТР-ниң Чазак Даргазы Ш.Д.Ооржак эрткен чылын «Шын» солуннуң коллективи-биле ужуражылга үезинде, массалыг информация чепсектериниң ажил-чорудулгазын үениң негелдизинге дүүштүр чорудар

талазы-биле тодаргай сорулгаларны салган.

ЧУРУКТА: ужуражылга үезинде.

Василий БАЛЧЫЙ-ООЛДУҢ тырттырган чуруу.

АК-ЭРИККЕ БОЛГАН ТАВАРЫЛГА

Тес-Хем кожуунун Ак-Эрик суурга январь 7-ниң дүнезинде Шара-Сүүр кызыгаар заставаның начальнигин болгаш ооң бир ажилдакчызын эттеп каан. Бо болушкуну сайгарып көөрү-биле Чазактын ажилчын бөлүүн тургускаш, харысалгалыг ажилдакчыларны ынаар чоруткан.

Баш удур медээни езугаар алырга, январь 6-да застава начальниги болгаш прапорщик дүнекиниң 12 шак үезинде 20 км ыракта Ак-Эрик сумузунга чеде берген. Олар дүнеки магазинге киргеш, ооң чанында аныктар чыылган котельнаяга кире бергеннер. Оларның аразында маргыш болганындан содаа үнген. Түңнелинде кызыгааржылар кожуунун төп эмнелгезинге кирген. Застава начальнигиниң бажының мээзи кемдээн, угаанын оскунган. Январь 8-те санавиация-биле ону Кызылда эккелген болгаш кадының байдалы берге бооп арткан.

Кожуунун милиция начальниги баштаан оперативтик бөлүк кемчег алгаш, ук суурун 20-23 хар назылыг 6 чурттакчызын туткан. Олар миннишкин өчүктөрн берген. Кожуун прокуратуразы бо черек талазы-биле РФ-тиң КК-ниң 111 чүүлү-биле кеземче херээн оттурган.

Январь 9-та Кызылда кызыгаар отрядының төлээлериниң киржилгези-биле суур чыгыын эрттирген. Анаа ТР-ниң Чазаның, Улуг Хуралдың, кожуун чагырганының төлээлери киришкен. Девисээр кызыгаар эргелинден Виктор Фертовой база чыышка олурушкан. Бо дээрге анаа-ла болушкун эвес, Шара-Сүүр заставаның болгаш Ак-Эрик сумузунун чоңунун аразында харылзааның кошкан чыышка илереткен.

Бо черек националдар аразының дүрбүшкүнүгө хамаарышпас деп көргөн. Чонун болгаш кызыгааржыларның аразында харылзаа баксыраанындан үнген деп көргөн. Албан езузунун ителгезин чорударын В.Фертовой дыңнаткан. Арага садыглаарын чурумчударын, ону чажыт садып турарларын кезедирин, суртаал ажилын калбартырын суму, кожуун чагыргаларына сүмелзэн.

Эрткен субботада ТР-ниң Чазак Даргазының чанында хейниитиниң айыыл чок чорук чөвүлелиниң хуралына бо айтырыгны ТР-ниң Чазаның дараазында болур хуралына чугаалажырын шийтпирлээн, моон бүгү талалыг анализти үндүрер. Келир үеде ындыг таварылгаларны болдурбас хемчеглерни ажилдап кылыр.

Тыва Республиканың Чазак Даргазының чамдык Чарлыктарына немелделер болгаш өскерилгелер кирир база Тыва Республиканың Чазак Аппарадының штаттыг ажилдаар черлерин дамчыдып бээр дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧАЗААНЫҢ ДАРГАЗЫНЫҢ ЧАРЛЫКТАРЫ

Тыва Республиканың Чазак Даргазының 2004 чылдын январь 9-та №5 "Тыва Республиканың күсөкчи эрге-чагырга органының структураларына өскерилгелер кирир дугайында" база 2004 чылдын январь 9-та №6 "Тыва Республиканың Күш-культураны, спортту хөгжүдөр болгаш аныктар политиказының талазы-биле яамызының дугайында" Чарлыктарына дүүштүр, Тыва Республиканың күсөкчи эрге-чагырга органының структуразын чогумчудар сорулга-биле **доктаадырым болза:**

1. "Тыва Республиканың күсөкчи эрге-чагырга органының структуразының дугайында" Тыва Республиканың Чазак Даргазының 2002 чылдын май 13-те №14 Чарлыгына дараазында немелделерни кирир:

а) Чарлыктың 1 пунктузунга: "б" адаккы пунктуга "Тыва Республиканың күрүне чагырлары эргелеп-башкаар талазы-биле яамызы" деп сөстөрн орнунга "Тыва Республиканың Күш-культураны, спортту хөгжүдөр болгаш аныктар политиказының талазы-биле яамызы" деп сөстөр-биле солуур;

б) Чарлыктың 1 капсырылганына:

II кезекте "Тыва Республиканың күрүне чагырларын эргелеп-башкаар талазы-биле яамызы" деп сөстөрн "Тыва Республиканың Күш-культураны, спортту хөгжүдөр болгаш аныктар политиказының талазы-биле яамызы" сөстөр-биле солуур;

III бөлүктен "Тыва Республиканың аныктар херектериниң талазы-биле күрүне комитеди" болгаш "Тыва Республиканың

күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне комитеди" деп сөстөрн ап кааптар;

в) Чарлыктың 2 капсырылганына: "Чазак кежигүннери" деп кезекте:

"Тыва Республиканың күрүне чагырлары эргелеп-башкаар сайыды" деп сөстөрн "Тыва Республиканың күш-культураны, спортту хөгжүдөр болгаш аныктар политиказының талазы-биле сайыды" деп сөстөр-биле солуур.

"Тыва Республиканың аныктар херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң даргазы" болгаш "Тыва Республиканың күш-культура болгаш спорт талазы-биле күрүне комитединиң даргазы" деп сөстөрн ап кааптар.

2. Тыва Республиканың Чазак Аппарады Тыва Республиканың Чазаның Бүрүн эргелиг төлээзиниң штадын ону тудар материалдыг чарыгдалдары-биле кады Тыва Республиканың Тудуг яамызына дамчыдып бээр;

3. "Тыва Республиканың Чазак Аппарадының структуразының дугайында" Тыва Республиканың Чазаның Даргазының 2003 чылдын июнь 10-да №318 Чарлыгына дараазында өскерилгени кирир:

"Тыва Республиканың Чазаның Бүрүн эргелиг төлээзи" деп Чарлык-биле бадылаан турушту Аппарат структуразындан үндүрер.

4. "Тыва Республиканың күрүне албанының күрүне албан-дужаалдарының даңзыларын бадылаар дугайында" Тыва Республиканың Чазак Даргазының 2003 чылдын февраль 2-де

№ 236 Чарлыгына дараазында өскерилгени кирир:

"Кол албан-дужаалдар" деп кезектен (№ 4 капсырылга) "Тыва Республиканың Чазаның Бүрүн эргелиг төлээзи" деп сөстөрн ап кааптар.

5. "Тыва Республиканың күсөкчи эрге-чагырга органының эргелеп-башкаарына дугайында" Тыва Республиканың Чазак Даргазының 2003 чылдын январь 16-да № 228 Чарлыгына дараазында өскерилгени кирир:

Чарлыктың капсырылганына: "Тыва Республиканың Чазак Аппарады" деп одуругларның дужунда 2 болгаш 3 кезекте "80" деп санны "79" кылдыр;

"Тыва Республиканың Тудуг яамызы" деп одуругларның дужунда 2 болгаш 3 кезекте "11" деп санны "12" кылдыр;

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.ООРЖАК. 2004 чылдын январь 9 №15. Кызыл хоорай.

Чеди-Хөл кожуунун Чал-Кежиг суму чагырганының даргазының соңгулдаларын доктаадыр дугайында

"Россия Федерациязының хамаатыларының соңгуур эргелериниң кол магадылалдарының болгаш референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 2003 чылдын июнь 12-де №67 Федералдыг хоойлунун 10 чүүлүнүн 2 кезээне база "Тус чер башкаарылыгының соңгулдалыг албан-дужаалдыг кижилерниң соңгулдаларының дугайында" Тыва Республиканың Хоойлузунун 6 чүүлүнүн 3 кезээне үндезилээш, **доктаадырым болза:**

1. Чеди-Хөл кожуунун Чал-Кежиг суму чагырганының даргазының соңгулдаларын **2004 чылдын март 21-де** эрттирер.

2. Бо Чарлыкты ону хүлээп алган хүнден беш хонук хуусаада "Тувинская правда" болгаш "Шын" солуннарга парлаар.

Тыва Республиканың Чазаның Даргазы Ш.ООРЖАК. 2004 чылдын январь 8 №12. Кызыл хоорай.

ХҮРЕШТИ САЙЗЫРАДЫРЫ-БИЛЕ

2004-2006 чылдарда Тыва Республикага национал хүрешти сайзырадырының дугайында тускай сорулгалыг программаны Чазак хуралына хүлээп алган.

Ынчангаш ону бадыладыры-биле Улуг Хуралдың Хоойлужудулга палатазынче чоруткан. Программаның сорулгазы – Тывага спорттуң национал хевирлерин болгаш оюннарнын сайзырадыр хөгжүдери, мергежилдиг тренерлерни база тускай эртемниглерни белеткээри, спорт школаларына, клубтарына хүреш салбырларын аядырар,

спортчу дерилгелерни, кадыкшыдылга черлерин немей аядырар, хүрешти школа программаларынче кирирери.

Ынчангаш ук программа күш-культура болгаш спортка аныктарның хандыкшылын оттураарына, күш-культура, кадыкшыдылга дерилгелерин калбартырына, республиканың чыынды командаларына спортчу курла-

вырларны белеткээринге идигни бээр ужурулуг. Күш-культура болгаш спорттуң аныктар кижизидилгезинге ролун чугаалаваска-даа билдингир. Ол кижиниң кадыкшылына, мезүшынанының быжыг, турушту болурунга канчаар-даа аажок чагаай салдарын чедирип турар.

Амгы үеде нацияның уламчылакчылары – уругларның кадыкшылы улуг дүвүрелди болдуруп турар. Школа доозуп турар үеде чедир уругларның чүгле 20-25 хуузу кадык болуп артып турар. Оларның күш-дамыр талазы-биле белеткели кошкак. Шериг-

же келдирип турар оолдарның 50 хуузу кадыкшылына негелделерниң чогуур көргүзүглерин эртип шыдавайн турар, а 20 хуузу шеригше шуут-ла албайн баар. Ынчангаш оолдарның хүрешке сонугураалын оттуруп, оларны спорттуң бо хевиринче хаара тудары – программаның кол сорулгазы. Хүреш дээрге көрүштүг, сонугураачыг оюннарның бирээзи. Ону кээп көөр, сонугураар көрүкчүлерниң саны дыка көвей. Ынчангаш Тывага хүрешти сайзырадыр болурунун бүгү үндезиннери бар.

Бистиң корр.

Тыва Республиканың Чазанда

БО ЧЫЛДА ЧАА СОРУЛГАЛАР

Тыва Республиканың Чазаның 2004 чылда бир дугаар хуралы январь 6-да болуп эрткен. Аңаа республика уjur-дузалыг сес айтырыгны чугаалашкан.

даалганы Культура яамызына берген турган. Яамы чылыш чок ажилдааны-биле ону алды ай дургузунда доозуп шыдаваан.

Ш.Д.Ооржак сөс алгаш, Тываның 60 чыл юбилейинге белеткел чорударына болгаш республикага культураны хөгжүдөринге эрежок чугула документини чогуур үезинде дооспаан Культура яамызын, ооң сайыды Э.А.Данзынын четпес ажилдаан деп демдеглээш, ону кыска хуусаада доозар даалганы берген.

• "2004-2006 чылдарда "Тываның уруглары" тускай сорулгалыг республика программа-

зының дугайында" айтырыгны Чазак хуралына чугаалажып көргөн. "Салым-чаяанныг уруглар", "Өскүс уруглар", "Инвалид уруглар", "Сонгу чүктүң уруглары" болгаш еске-даа программалар кирип турар бо документини Чазак кежигүннери чүүлүгүнүп деткээн. Ону бадыладыры-биле ТР-ниң Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазынче чоруткан.

• Тыва Республикага национал тыва хүрешти хөгжүдөр тускай сорулгалыг республика программазының төлөвилелин хуралга сайгарган. Ооң кол сорулгазы – спорттуң национал хевир-

лерин сайзырадыры, тыва хүрештин тренерлерин, тускай эртемниг кадрларын белеткээри, мергежилни бедидери, спорт школаларының, тудугларының материал-техниктиг баазанын экижидери болур.

Программаның төлөвилелин хүлээп алгаш, ТР-ниң Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазына бадыладыры-биле кирир.

• Тыва Республиканың Садыг, амыдырал хандырылга болгаш сайгарлыкчы чорукту хөгжүдөр яамының сайыдының бирги оралакчызына Людмила Салчакты, яамының сайыдының оралакчызына Болат Ондарны томуйлаар дугайында доктаалдарны хуралга хүлээп алган.

• Тыва Республиканың Чазак Даргазы Ш.Д.Ооржак хурал хүн

айтырыгларын чугаалажырын дооскан соонда, январь 5-те Чазактың аппарат хуралы болганын, орта 2003 чылда канчаар ажилдаанының түңнелдерин чугаалашканын дыңнаткаш, эрткен чылды республика багай эвес көргүзүглериг доосканын демдеглээш. Республиканың күсөкчи эрге-чагырга органының чаа чылда шийтпирлээр уjurлуг сорулгаларына ол доктааган. Ылангыя 2004 чылда республика бюджетиниң төлөвилелин ажилдап кылырынче, камгалаарынче кол кичээнгейни угландырган. Бо неделя дургузунда ону ажилдап кылгаш, ТР-ниң Улуг Хуралының Хоойлужудулга палатазынче кирир чугулага көргөн.

Таан-оол ХЕРТЕК.

• "2004-2010 чылдарда Тыва Республиканың культуразының болгаш уран чүүлүнүн хөгжүлдезиниң концепциязын бадылаар дугайында" айтырыгны хуралга бир дугаарында сайгарган. Бо дугайында ийи дугаар чугаалажып турар-даа болза, документини чедир ажилдап кылбааны илерзэн.

Тыва Республиканың Чазак Даргазы Ш.Д.Ооржак 2003 чылдын июнь айда Санкт-Петербург хоорайга Россия Федерациязының Күрүне Чөвүлелиниң хуралына киржип чоран. Ол хуралдың хүлээп алган документтеринге үндезилээш, ТР-ниң культуразын болгаш уран чүүлүн хөгжүдөриниң концепциязын ажилдап кылыр

СОЛУН БОЛГАШ НОМЧУКЧУ

Кыска допчулал

ХАРЫЛЗААВЫС
УЛАМ БЫЖЫГАР

2003 чылда «Шын» солунун редакциязынга ниитизи-биле 1745:бирги чартык чылда 922, ийги чартык чылда 823 чагаа келген. Ооң иштинде Кызыл хоорайда бижикчилер 713 чагааны чоруткан. Бай-Тайга (121), Чөөн-Хемчик (123), Сүт-Хөл (130), Кызыл кожуун (84), Улуг-Хем (77), Барыш-Хемчик (76), Тес-Хем (83) кожууннардан хөй чагаалар келген. А Таңды (22), Би-Хем (19), Каа-Хем (20), Тожу (27), Эрзин (28), Мөңгүн-Тайга (30) кожууннарның чурттакчылары редакция-биле харылзаазы арай кошкак, эвээш чагаа бижип турар деп болур. Москва, Сахалин, Ростов, Владимир областарындан, Хабаровск, Красноярск, Приморье, Алтай крайлардан, Биробиджан, Абакан, Новосибирск, Томск хоорайлардан база Таймыр автономнуг округтан безин чагаалар редакцияда кээп турары өөрүнчүг. Кожа-хелбээ чурттап олурарывыс Моолдан база чагаалар бар. Бо дээрге «Шын» солуну Россияның кайы-даа булуңунда чурттап чоруур южиктерини сонургап, төрөөн Тывазында амьдырал-биле таньжып, ону оон билип ап чорууру өөрүнчүг-дүр.

Солунун идеялык бижикчилеринге: Кежик-оол Чөреве (Улуг-Хем), Раиса Чыпсын (Тере-Хөл), Моторк Тирчин (Тес-Хем), Юрий Күнчеп (Кызыл), Василий Уйнукай (Кызыл), Алдын-кыс Сарыглар (Кызыл), Чечекмаа Сади (Эрзин), Оолак Кара-Сал (Чөөн-Хемчик), Анатолий Торлук (Чеди-Хөл), Экен-оол Чамзы (Барыш-Хемчик), Серен-оол Оюн (Хову-Аксы), Сергей Күжүгет (Бай-Тайга), Хүргүл-оол Каа-оол (Бай-Тайга), Алексей Бегзин-оол (Улуг-Хем), Зоя Донгак (Кызыл), Бады Ооржак (Барыш-Хемчик), Сарыг-оол Салчак (Бай-Тайга), Кызыл-оол Межекей (Сукпак), Бораш Ондар (Сүт-Хөл), Анзатмаа Монгуш (Сүт-Хөл), Нина Эргине (Чаа-Хөл), Алексей Дүгержаа (Кызыл), Сандо Толош (Сүт-Хөл), Аваа Монгуш (Кызыл) болгаш оон-даа өскелер хамааржыр, ынчангаш бо даңзыны ам-даа уламчылап болур. Аныяк бижикчилеривис Орлан Норбу (ТывКУ), Таймир Монгуш (Өвүр) «Шын» солунче боттарының чогаалдарын, шүлүктөрүн чорудуп, парладып турарынга канчал өөрүвес боор. Эр хейлер!

Ынчангаш Россияның Парлалга хүнүн таварыштыр бүгү бижикчилеривиске, номчукчуларывыска изиг байыры чедирип, моон-даа соңгаар солун-биле харылзаазын үспезин күзевышаан, янзы-бүрү темаларга чагааларыңарны күзедди-биле манап артывыс.
«ШЫН» СОЛУНУҢ ЧАГАА КИЛДИЗИ.

«Чедер» курортта

СЕТКИЛИМГЕ ТААРЫШТЫ

Солунга чүве-даа бижип чорбаан мен, ынчалза-даа «Чедер» курорт дугайында биживес аргам чок болду. Курортка дыка-ла эки дыштанып эмнеттим. Буттарымың дискетери аарып чоруур, ыжа-даа бээр, борта эмнеткеним соонда дискетерим дыка эки апарды. Эрткен чылын аржааннап база чордум, орта экирээним эскербезен мен.

Кызылга келгеш, улуг каът бажынарның чадаларын үнерде-бадарда будум аарып болгаш дыка бергедээр турдум. Курортка эмнеткеш, ол бедик чадаларны хала чок бадып, өскеп турдум. Курортка малгаш-биле шаптап, массаптап, изиг сугга чиннеп, чүңү кылбайн турар дээр боор. Эн-не эскертинер чүүл, ында ажилдап турар эмчилериниң болгаш өске-даа ажилдакчыларның эптиг-найыралдыын магададым. Хайгаарал көрүп турарга, ажил шагында бүгү ажилчиннар бичии-даа озал чокка келир, ажил шагы төңгүже кижки бүрүзү бодунун туружунда турар.

Аыш-чемниң амданнын, сүүзүнүнүн кижки магадап ханмас. Ында ийи орус, тыва уруглар поварлап ажилдап турар, мергежилинге бердинген кижилер деп билдим. Курорттун мал-маганы база бар. Бодум мал малдап чоруур кижки болгаш, мал турар черин, кыштаан сонургап көрүп чордум. Бода малдың, шээр малдың, хаванның жаааларын кончуг таарымчалыг кылган болду. Сигенни четчир шаа-биле кылган. Мындыг байдалга мал өзүп, төрүп турбайн канчаар.

Курорттун чурттаар оран-савазының арыг-силиин чүү дээр боор. Ону ажаап, тудуп турар ажилчиннарның ажилыңга харысалгалы оон-на көстүп турар. Кино, концерт, чүңү көрбедим дээр. Кожууннардан солун концерттиг аныктар кээр, артистерден дудак чок таланты-зы-биле көрүкчүлери кайгат-каш баар чорду.

Чаңгыс-ла сагыжымга кирбезен чүүл бар. Ында аңгы-аңгы кожууннардан келген өөреникчилерниң чамдызы шуут чурум билбес-тир. Кандыг кижини ында чок дээр боор, кырган-чалы, аарыг-аржык дээш-ле баар. Анаа-ла өрү-күду маңнажып туруп бээрге, шуут кижки кайгаар. Кижки ажы-төл көрбезен бе, оода курорт, лагерь чоргузарда ада-ие ажы-төлүн чагып-сургаар болза эки.

«Чедер» курорттун ниити байдалы эки, менээ эмнээшкин-даа, чиннээшкин-даа таарышты, ооң түннелинде буттарым эки апарды, курорттун эвилең-ээлдек, биче сеткилдиг ажилдакчыларынга өөрүп четтиргенимини илеретпес аргам чок болду.

Бадыраа СҮГЕ-МАНДЫР.
Бай-Тайга кожуун.

БОДАЛДАР БОТТАНЫР БОЛЗУН

Россияның Парлалга хүнү-биле Тываның солуннарының, телевидениезиниң, радиозунун хөй санныг журналистеринге болгаш бижикчилеринге бижикчи кижки болганымда байыры чедирип тур мен. Парлалга бичи медээден эгелээш, улуг хемчээлдиг чүүлдерге, очерктерге чедир материалдар бижиири — эң-не харысалгалыг херек, ынчангаш ханы билиг, бедик мергежил, амьдыралды эки билири негетинер. Шак ындыг шынарлар бистин республиканың журналистеринде бар деп санап чоруур мен,

ынчангаш олар республиканың политиктиг амьдыралының, социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң айтырыгларын багай эвес чырыдып турарлар. Чаа 2004 чылда оларның бодалдары бодарарын, күзелдери бүдерин, демир-үжүү чидиг болурун күзээр-дир мен.

Мен элээн каш чылдарның дургузунда солуннарга материалдар бижип келдим. Ол билимни, мергежилим бедидеринге дыка ажыктыг болган. 2002 чылда С.Шойгу аттыг «Балгазын» каттышкан күрүне бүдүрүлгө-

зинин, ооң директору Иван Чуветин дугайында очеркти бижээш, номчугаш чеклди парлап үндүрдүм. Ында «Социалдыг хувискаал чайлаш чок» деп эгеде журналист болгаш бижикчи кижиниң кандыг болурун тодаргайлап, тайылбырлап бижиирин оралдашкан мен. Журналистер болгаш бижикчилер ук номчугашты тып алгаш, ону номчурун, аңаа үнелелди бээрин диледим.

Юрий КҮНЖЕП,
бижикчи.

Кызыл хоорай.

МЕРГЕ ОКТААР УРУГ

Шаанда Тожуда Чаваш хемниң унун дургаар чурттап чораан акттар дээр кезек төрөл бөлүк аңчыларның бир өг-бүлөзи 13 харлыг уруглуг турган. Уругнун шын адын олар черле адавас, ону «Мергелээр» деп адаар турганнар. Ол үеде тайга чурттуг аңчыларга боо-монгу кончуг ховар турган. Бо бичи уруг бичиизинден тура дыка мергелээр турган. Авазынга аыш-чем хайындырар кургаг будуктарны дыйтар бажындан мергелеп эккеп бээр чораан.

Бир-ле катап дыйтың адаккы кургаг будуун мергелеп турда, будук сыйлып баткаш, уругнун солагай караанга дээпкен. Уруг оон бээр чүгле оң талакы караан-

биле углап-шигилеп, шыгаап көөр апарган. Ынчалзажок уругнун мергелээри дам барганын аңчылар будүү эскерип турар апарганнар.

Ачазы уруунга 10 мергени белеткеп бээрге, уруу хүнде 10-15 дийни эккээр апарган. Мергелээр уругнун ат-сураа чоок-кавының аңчыларының аалоранынга дыйгын тарай берген. Аңчыларның аңнаар ыттары дыйбактыгны дыйт бажынче үндүр ойдадытарга, уруг ону мергелептерге, моораан аң ыяш бажындан дүжерже, аңчылар аайлап алыр турган. Ыяштын адаккы будуктарында хонуп алган күшкүлдери уруг белени-биле мергелеп алыр чораан. Чаваш

хемниң чоогунда кызаа, эптиг чер бар. Ынаар аннарны сегиртип келирге, олар ыяп-ла ол кызааны дамчыштыр маңнап эртер турган. Ол кызаа дамчыштыр сыын сегиртип келирге, уруг сыынның мыйызын орта мергелээрге, оозу моорап дүжерже, аңчылар ону бижек-биле аайлап ап турган дийир чүве.

Мергелээр уруг дыка узун назын назылаан дийир. Чамдык аңчылар мергелээр арга-дуржулганы оон чедир өөренип ап, шингээди албаанынга хомудап, чугаалажып арткан дээр чүве. Ынчалза-даа сөөлзүредди Тожуга ок-боо көвүдээн.

Алдын-оол МААДЫ.
Каа-Хем кожуун.

БОДАНЫП КӨРҮҢЕР,
ЧОНУМ

Сөөлгү үеде бистин суурда байдал элээн дүвүнчиг апарган. Суурда «Каа-Хемский» деп ферма бар. Ында хөй эвес ажилчиннар ажилдап турар. Ферманың ажил-агыый хөгжүвес-даа, ажилчиннарның алыр акшазы-даа кончуг эвээш. Өске чурттакчылар — хөй кези аныктар, ажил чок.

Суурда өг-бүлелер колдуу аныяк, пенсия назыны четпээн. Ажил-агыый чогуңдан ындыг бе, чоннун арагалаары көвүдээн. Эң ылаңгы херээжен улустун талазындан арагалаар чорук кедерез деп болур. Ынчангаш школада өөренип турар уругларның өөрөдилгези кошкак, чуруму баксырап турар. Школачылар безин ижипкен болур таварылгалар бар апарганы дүвүнчиг.

Ада-иелер-биле ажилды чүгле школада башкылар чорудуп турар деп болур, оларны школаже чалап, кижизидилге дугайында беседаларны чорудуп турар. Ынчалза-даа ол хемчеглер ам-даа дээш чок бооп турар-дыр ийин.

Суму чагыргазы чон-биле ажилдавайн турар деп болур. Сөөлгү чылдарда чыыш, хуралдар болбастаан. Эрткен чылын херээженнер чөвүлелин соңгаан, аңаа чүгле аныяк улустар сонгуттунган турган. Чон-биле ажилдаар боор деп бодаан бис, херек кырында чок. Чүгле уруглар акшазын кымга бээр-

бербезин шиитпирлээринге өйлежип, а мөзү-шынар айтырын херекке албайн турар.

Суурда арага садып турар черлер база бар. Хуу садында безин араганы садып турар. Ол арагалар улустун кадзынга хора чедирип турар-даа дийип турар. Ындыг садыгжыларны чагырга чери-даа, шагдаалар-даа (ийи кижки бар) тудуп, чугаалажып, торгаал онаап турганын дыңнап көрбөзөн бис. Азы ындыг эрге чок боор чүве ирги бе?

Хурал-суглаа болбас боорга, солун дамчыштыр суурум чонунга мындыг кыйгырыгны салып олур мен.

Колдуунда аныяк улус-тур силер, амьдырал-чуртталганың боттарыңар эде көрүп чурттавас болзунарза, кандыг-даа чагырга чери силерге күш четпес. Боттарыңарны кыдындан көрүп көрүнерем, кандыг-дыр силер? Арага-дарыны силерге кым-даа сыгавайн турар болгай. Ону хандыр бодап көрүңер.

Сөөлгү үеде эш-өөрү-биле ужурашканда, бодунуң азы эжиниң төрүттүнген хүнүнде дээш-ле, оон-даа өске чылдагаан-биле чангысклассчылары, эш-өөрү-биле-даа ыяп-ла чыгып, ону демдеглеп арагалаар апарган. Оон аңаа хөглөп, хөөрөшпес, албан кырыш-согуш үндүрер боор-дур. Амгы үеде чүгле ужурашканда эвес, кижки ажааган черлерге баргаш база-ла

улаштыр арагалап чоруп бээр. Ол дээрге өлгөн кижиге-даа хүндүткел эвес-тир деп бодаар мен. Ындыг чорук чангыс хүн эвес, бир неделя, оон-даа хөй хүннер чеде бээр-дир. Ооң түннелинде арагалаашкын санында согуш-кырыш, аас-дыл, өлү-рүүшкүн, берттик-межелге таваржыры, хораннанып өлүрү дээш, оон-даа өске кончуг багай чүүлдер болуп турар.

Арагалааш турар бээринерге, ажы-төлүңер түрөп, аштап, баар-кирер чер тыптастай бээрин канчал билбес силер! Оолдар бажыңнарыңга хонмас, өске өглер кезип, чамдыкта багай чүүлдерге таваржы бээр-дир. Ындыг чорукче чүгле силер, ада-иелер, идип турар-дыр силер!

Арат чонум, ажы-төлүм! Чаа үнүп келген чылдан эгелеп багай чанчылдарны каап, эки чурттап, амьдыраалыңар. Өг-бүлө бүрүзү мал-магандан азырап, ажы-төлүңерни ажил-агыга өөрединер. Суурда ус-шевер кижилер база дыка хөй-даараныр, аргыттынар, идик даараар дээш, оон-даа өске.

Багай эвес, кызып чурттаары чүгле бистин боттарывыстан хамааржыр болгай. Кандыг-даа даргалар, кым-даа амьдырал-чуртталгавысты экижидип берип шыдавас. Суурум чурттакчылары, силерге бүзүрөп олур мен. Чаа чылда аас-кежиктиг, бай чуртталганы күзедим.

Елизавета ЛАКПА.
Каа-Хем кожуун,
Ильинка суур.

Уксаажыдылга

ЧАА БУДУРУЛГЕ
ТУРГУСТУНГАН

Бо чылдан эгелээш база моон сонгаар-даа Тывага мал азырал шыдаар кижилерге малдың чүзүн аайы-биле бажын көвүдөдип өстүрер, шээр, бода малдың, хаван, дагааның уксаалыг чоруун экижидеринин талазы-биле Тыва Республиканың Чазаа 2003 чылдың декабрь 31-де республикага мал уксаажыдылгазының талазы-биле күрүнениң каттышкан бүдүрүлгезин тургузарының дугайында № 948 доктаалды хүлээп алган. Чаа тургустунуп турар бүдүрүлгениң директорунга Василий Владимирович Бюрбюну томуйлаан.

Күрүнениң мал уксаажыдылгазының талазы-биле каттышкан бүдүрүлгезинин ам дээрзинде турар баазаны хоорайның үстүү бажында ипподром чанында аът кажаазы турар черге болур дээрзин Василий Бюрбю динаткан. Бо чылдың саң-хөө айтыры чедимчелиг кылдыр шийтпирлеттине берзе, моон сонгаар оң баазанын өскерттип, эрги турган уксаажыдылга ажылы чорудуп турган черин кажаа-хораазын садып алыры көрдүнүп турар. Мал ажылының продукция бүдүрүлгезин улгаттырар база үрелиг азы уксаалыг малдарны сайзырадыр талазы-биле ажил чорудар күрүне бүдүрүлгези тургустуна берзе, аңаа хөй ажилчиннар негетинер болгаш адыр бүрүзүнге тускай эртемниг специалисттерден зоотехниктерни, мал эмчилерин колдадыр тургузар дээрзин ол чугаалаан.

Бо хүннерде ук айтырыг чаа шийтпирлеттинип, ажилдың угшии чаа-ла башкартынып турар болза-даа, ында 20 ажыг кижжи ажилдаары-биле планнаттынып турар. Кажан ипподромда берген баазаның септелге ажилдарын доозарга, март айдан эгелеп республикада мал азырал шыдаар кижжи бүрүзүнге азыраан малынын баш санын көвүдөдир-биле күрүнениң уксаалыг малдар өстүрер тускай бүдүрүлгө чери ажилдап эгелээр. А эрткен чылдың көдээ ажил-агыл көргүзүлгелериниң хензиг кезинден безин алырга, көдээ бараан бүдүрүлгезинин хөй кезин дузалал ажил-агыллары болгаш чурттакчы чон бүдүрүлгө болгай. Дузалал ажил-агыллары эът бүдүрүлгезинин планна — 101 хууга, сүттү — 103 хууга база дүктү — 101 хууга күүсеткен.

Эрткен 2003 чылдың отчеттук үезинде уксаалыг азы үрелиг малдарга деткимче көргүзүлгелерин көрдүнгөн тускай сорулгалыг программаны боттандыраарыга 500 муң рубльди ажыглан. Оон-биле республиканың 9 кожууннарынга мыйыстыг бода малга база ол ышкаш 4 кожуунга

төрүүр хойга кылымал боозадылга чорудар пунктуларны организаптап тургускан. Эрткен үениң дургузунда 1611 баш инек, 3080 баш төрүүр хой кылымал боозадылга тарышкынны алган.

Бо чылын садыглаашкыга кириштирери-биле элээн каш уксаалыг малдар, оон иштинде 180 баш кошкар, 300 баш хунажыктар, 10 буга, 4 баш бүдүрүкчү төвелер дээш, өске-даа малдар шийттинген. Эрткен 2003 чылдың дургузунда республикадан дашкаар девискээрлерге 320 баш уксаалыг өшкүлери садып үндүргөн. Ынчангаш чоннуң мал ажылынга сонургалын улам калбартыры-биле бо ажилды республика иштинге негеттерди сорулгалыг тургустунуп келген айтырыгның чыл эгезинден тура боттанып, ол талазы-биле улуг бүдүрүлгө черинин тургустунуп турары черле таарымчалыг. Ынчан амыдырал эки талазынче улам хөгжүүр, чаа-чаа ажилчин олуттар немежир, харын-даа ажил чок анык специалисттерниң болгаш көдээ черлерде төлевир чокка ажилдап турган зоотехниктерниң, мал эмчилеринин саны кызырлыр дээрзи чугаажок.

Эрткен чылын сентябрь айда ТР-ниң көдээ ажил-агыл сайыды Николай Алдачинин база республиканың 7 кожууннарының болгаш ажил-агылның өчүнүн бүгү хевирлеринден 11 көдээ бараан бүдүрүкчүлеринин киржилгези-биле көдээ ажил-агылның уксаалыг малдарының делгелгезин организаптап эрттиргени эки түннелдерге чедирген. Оон кол сорулгалы-даа малдың уксаажыдылга ажылының хөгжүлдесинден бедик көргүзүлгелерни чедип алыры турган. Шаагыңдыг делгелгени бо чылын база бүгү кожууннары кириштирип тургаш, республиканың төп зоназынга, Кызыл хоорайга, эрттирер дээни-даа таварылга эвес.

Чимисмаа МОНГУШ.

Кызыл хоорайның девискээр сонгулда комиссиязының даргазын томуйлаар дугайында Тыва Республиканың Төп сонгулда комиссиязының ДОКТААЛЫ
2004 чылдың январь 9 № 30/92-4
Кызыл хоорай

Кызыл хоорайның девискээр сонгулда комиссиязының даргазын томуйлаарыга кандидатуралар талазы-биле саналдарны көргөш база «Россия Федерациязының хамааттыларының сонгуур эргелеринин кол магадылалдарының болгаш референдумга киржир эргелер дугайында» Федералдыг хоойлунуң 28 чүүлүнүң 7 пунктузунга дүүштүр Тыва Республиканың Төп сонгулда комиссиязының доктаадыры болза:

1. 1967 чылда төрүттүнген, дээди эртемниг, «Кызыл спецсервис» муниципалдыг каттышкан бүдүрүлгениң директору, сонгулда комиссияларынга ажил талазы-биле дуржулгалыг, «Аграрная партия России» политиктиг партияның Тыва Республика салбырындан депшиткен Мерген Маадыр-оолович **Манын-оолду** Кызыл хоорайның девискээр сонгулда комиссиязының даргазынга томуйлаар.

2. Бо доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынга парлар.

Тыва Республиканың Төп сонгулда комиссиязының даргазы Ш. Ч. МОНГУШ.

Тыва Республиканың Төп сонгулда комиссиязының секретары Л. Б. КАРА-САЛ.

«БУЯННЫГ» — БИЧИИ ФЕРМА

Чемгерилге үезинде.

Ак-Довурактан Бай-Тайгаже баар орук чоогунда Хөндөлөң-Аксы деп черде малчын аалдың ыжы ырактан-на биске көстүп келди.

Аңаа халдып кээривиске, өглерин бирээзинин херээжен ээзи ТР-ниң школаларына 40 чыл ажылдаан, улус өөрөдигезинин тергенин Кундан Ооржаковна Дассык үнүп келди. Бисти солун ажилдакчылары деп билгеш, ам малчын апарган алдарлыг башкы өөнчө чалай берди. Өг иштинин арыг-силиг, шимелделии аажок болду. Ында өгнүң эр ээзи Николай Санчыевич Дассык олур. Аяк шайны аартап, амдангы манчыны четтирип олурувуста, малчыннар боттарының ажил-агылының дугайын төөгүп ордулар. Кырганнар 23 харлыг оглу Салим Николаевич-биле «Буяныг» деп бичии ферма тургузуп турар болду. Ол ажилды кол удуртуп турар кижжи оглу Салим дээрзин ие чугаалады. Үе-дүптүне бистиң тыва өгбелеривистиң амыдыралына мал ажил-агылы колдап чораан. Чүге дээрге Тываның бойдузу мал азыраарына чаяттынган дээрзин өгбелеривис билип, ук ажил-ижинден колдуунда салдынмай, аш-чут көрбейн чурттап келген. Аныяк оол Салимниң өгбелеринин ол чагай ижин уламчылап эгелээни — амгы улуг-даа кижилерге үлегер-дир. Тывага мал ажил-агылы моон-даа сонгаар сайзыраар.

Черле ынчаш Салимниң угу-дөзү ажил-ишчи улус болду. Авазының адазы кырган-ачазы Семис-оол Хыртынмай-ович Ооржак 1000 ажыг кодан хойлуг, хөй мыйыстыг бода малдыг чораан. Мерген угаанныг ирей төре аралчы-рының бетинде хамык малын ажы-төлүңге үлөп берген. Уруу Кундан Ооржак-овнага (Салимниң авазы) 75 хой-өшкү, 7 инек онаашкан. Ажил-ишчи уктуг хоочун башкы пенсия үнге-ле өгбелеринин чагай ижин сегирип алган. Адазындан салгап алганы каш хой-өшкү, инек малы оранчок хөй кылдыр каш-ла чыл иштинде өзе берген. Ам оларның коданында 210 хой, 160 өшкү, 95 баш мыйыстыг бода мал бар. Ажил-ишчи өг-бүле оон ыңай «УАЗ», «КамАЗ» маркаларлыг ийи машиналыг. Ажил-агылын сайзырадыр үндезини бар. Күрүнден чээли ап, трактор садып, «Буяныг» бичии фермазының бажың-балгадын тударын планнап турарлар.

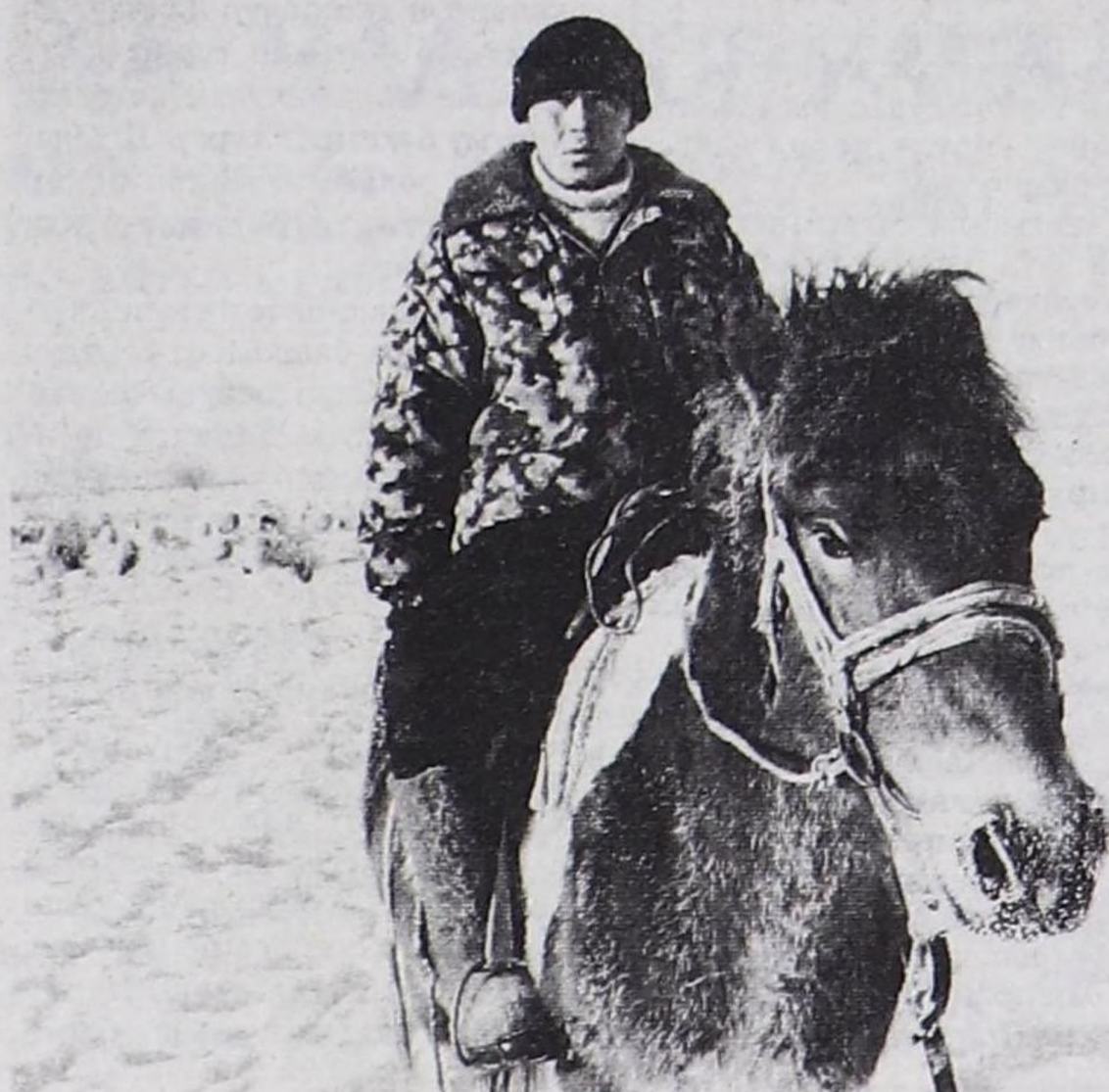
Өгнүң херээжен ээзи К.О. Дассык.

малчыннар боттары оорларны туткаш, аппарып бергеш, факт-барымдаазын көргүзүп турда безин милиция органнары чедир истеп шыдаайн, оорларны салып аары дыка-ла чөгөнгил. Оорлар чоннуң малын оорлап садып-садып, машина-балгаттыг, кылаң-тас кылдыр кеттиниң алган чоруун улус чугаалажып турар болгай. Оорнуң холунга кирген мал өспес. Тывада мал ажил-агылының өштүг хоозурадыкчылары оорлар дээрзин база катап демдегеп каайн.

Бо ажил-ишчи өг-бүле оор-биле демисеппишаан, малынын бажын улам көвүдөдир өстүрүп, Тывага биезде дег мал хөй болур чорукка үлүүн кириер деп планныг. Оларның ол буяныг ажылы халас барбас. Чайгы үеде олар 40 ажыг инекти саап чайлааннар. Берге чүве сагган сүттү дужаар, садар-саарар черлер чок бооп турар. Ынчалза-даа Ак-Довуракта бир кижжи сүт заводу ажыдар деп турары билдинип турар. Ол ажыттына берзе, байдал өскөрүп болурун Кундан Ооржаковна чугаалап олурду. Ам бо кышкы үеде безин сүткүр инектерин саап, 40 литр сүттү Ак-Довуракта «Аржаан», «Аяс» деп кадыкшылы кошкак уруглар албан черлеринче дужаап турарлар.

Борис ОНДАР.

ЧУРУКТА: Салим Дассык.
В. Балчий-оолдуң чуруктары.

Корум-чурум камгалалында

ДАЙЫНЧЫ ТУРУШТА

Хоойлу-дүрүм камгалаар органнарда эң-не быжыг туруштуг, төлөнтүг мөзү-шынарлык кижилер ажилдап шыдаарын амыдыралдан чамдык чижектер тодаргайы-биле көргүзүп турар. Арай салдынчак эштер өзүлүг шагдаа кижиниң кылза чогуур ажилдарын, негелделерин херек кырынга кылып, күүседип шыдавазы билдингир.

Бир эвес Сүт-Хөл кожуунун иштиги херектер килдизинге кире бээр болзунарза, чаа-ла дөртөн хар ажып чоруур, бажының дүгү дыдырашсымаар, аныяк эр опердежурный кезеэнде дайынчы байдалда турупкан, ында-мында дүвүрээзинниг болуушкуннарже кичээнгейин күштелдирген, ол-бо черлерже чалаашкыннарже кады ажилдап турары кудуку дужаалдыг эш-өөрүн шериг езу-биле командылап чоруткан, чай-шөлзөн чок ажилдаан турарын бо-ла көрүп болур бис.

Ол болза милициянын майору Владимир Сотович Ондардыр. Бичии чылдарындан тура-ла сагылга-чурумнуг оол кылдыр өзүп келген. Хей кыстарнын аразында кара чангыс оол хирезинде, эрге-чассыг-даа болбаан. Ооң алыс-ла мергежили алгы-кеш белеткелчизи эртемниг болза-даа, хоойлу-дүрүм, корум-чурум камгалаар органнарже шилчип ажилдай бээрин күзеп чораан. Ынчангаш Владимир Сотович 1992 чылдан бээр-ле шагдаа органынга ажилдап кирген. Чаа ажилдаан аныяк кижиге ажилдын уг-шии ортала билдинмес, арай бүлүртүң-биле демей, бергези-ле кончуг болган. Ынчалза-даа күзел күштүг болганда, Владимир Сотович Ондар эш-өөрүнү деткинчезинге даянып, ажилынга чанчыга берген. Шагдаа ажылы чангыс черге кадап каан өргөн дег эвес, олурбас, херек болза, дүн-хүн-даа барымдаалавас, кайда-ла онза болуушкуннар болу бээр болдур, ынаар дүвүдалаш-биле айттыныптар.

Дараазында чылдарда Владимир Сотович Алдан-Маадыр, Ак-Даш сумуларынга участок төлөзүнгө ажилдап, хей-ниитиниң корум-чурум үрекчилери-биле шынгы демиселди чорудуп, чоннуң амыр-дыжын, амыттын, эрге-ажыын камгалаар ажил-херектерге ак сеткилдин көргүзүп келген. База бир эң-не харыысалгалыг ажил болур кожуунун иштиги херектер албанының автоинспекциязының начальнигинге ажилдааш, база-ла даанган ажилынга шыырак билиглин көргүзүп, орук шимчээшкининиң хажы-

дыкчылары-биле ажилды чорудуп келген. Ылангыя Хемчик көвүрүүнге дүн-хүн чок дежурный-лаашкынны удаа-дараа чорудуп, ыңай-бээр аргышкан машина-техникаларның чогуур бижик-документилерин хынап, оорлар-биле чидиг демиселди күштелдирбишаан, хыналдаларны доктаамал чорудуп турган. Көвүрүг чанында Хемчик ол чарында хыналдалар чорудар доскуулчулар турар тускай бажың-өртээлди туттуруп, ажилдап киирген. Ооң түннелинде ол-бо талаларга чурум үрээр чоруктарның эвээжээни — Владимир Сотовичиниң шудургу ажилының херечизидир.

2003 чылдан эгелеп Владимир Сотович төпте иштиги херектер килдизиниң оперативтик дежурный кезээниң удуртучузунда багай эвес ажилдап турарын демдеглээр апаар. Чоокта чаа Владимир Сотович Ондарга ужурашкаш:

— Бодунарның ажилынар байдалын кысказы-биле чугаалап берип көрүнерем, Владимир Сотович — деп диледим. Ол урда-да боданмай, үнээргедип олурбайн:

— Шагдаа кижиниң ажилында чай-шөлзөн деп чүве турар эвес. Бо-ла-дыр. Карак шиммейн, карангы дүннүң ортузунда-даа, хаарып турар харлыг кыштың соогунда-даа, кагыдып кээр изигде-даа кезээде-ле дайынчы турушта турар. Эрткен дүне арай дүвүрээзиниң болду. Кезек атыг оолдар ыңай-бээр шапкылажып, чоннуң амыр-дыжын үрөп туруп бээрге, олчоктарны тудуп, орталандырып, баш бурунгаар сагындырыгны бердивис. Олар буруузун миннип, аксы-сөзүн берип, тайылбырлар бижип оожургадылар. Бистер, шагдаалар, бир демей шуптувус демниг ажилдап турар бис. Херек апарза, чалаашкыннар болган черлерже саадал чок херилдирип чеде бээр бис.

— Ында-мында арагалаашкын, алгышкан-кырышкан, шош-содаа үндүрген, оорлашкан, үптешкен дээш, черле чүү турбас дээрил. Боралгактыг бо шагда борбак башты шын ажилдадып, бодамчалыг чорбас болза, амыттын-даа кестиң кырында-ла

Ниитилел-политиктиг амыдырал болгаш административтиг эрге-хоойлууг ажыл килдизиниң почтазындан

болгай. Ынчангаш серемчилелди секунда-минутада кошкадып болбас ужурулуг бис. Кол-ла чүве — шагдаа кижиге өргүн чонга, өске эш-өөрге өөредилгиг, үлегер-чижектег болуру. Ооң-биле чергелештири корум-чурум үрекчилери-биле ыңчип-мынчип ылчынайнып турбайн, от-көс дег өде-чара чугааны кылып, хемчээп ап кезедири, шынчызы-биле шынгы ажилдаары-дыр. Ажилдын дээшти, чазыыл чоктарны адыш иштинге "өпөйлөп" турбайн, хоойлу-дүрүм өзүгээр "чаажыктырары", оларны сула салып, бажың "силгидип" болбас — деп, Владимир Сотович бүзүрелдиг, чиге харыылаар болду.

Шынап-ла, В. С. Ондар — ажилдап келген чылдарында чоннуң, коллективиниң хүндүткелин чаалап алганнарның бирээзи. Ол "Милицияның тергиини" деп херек демдээниң болгаш өске-даа шаандалдарның эдилекчизи. Им-демдек чок чакпыыл атка демейлешпес. Төлөптиг ажилдап турарындан ооң эргедужаалы чадалар аайы-биле чоорту бедип орат. Владимир Сотович милицияның майору деп дужаалды чоокта чаа алганы дээрге-ле, ооң чедишкениң ажилының түннели-дир.

Онаашкан ажилындан аңгыда, өг-бүлезиниң идегелдиг чөлөнгижиги, хей ажы-төлдүң ынак, төлөптиг адазы. Уругларының келир үезинче, өөредилгезинче, кижизидилгезинче кичээнгейни күштелдирип турар. Уруглары дээди өөредилге черлеринде, арткаанары Суг-Аксы эге, ортумак школаларында эки, үлегерлиг сагылга-чурумнуг өөренип турарлар. Уругларының, оолдарының энерелдиг, эриг баарлыг авазы Ужар Давааевна — Сүт-Хөл кожуун эмнелгезинде эки ажилдыг эмчилерниң бирээзи.

Чоннуң амыр-дыжын камгалаар тура-соруун соксаш дивеле болзунам, Владимир Сотович.

ЧУРУКТА: милицияның майору Владимир Сотович Ондар. *Сөзү болгаш чурум Бораш Ондарны.*

ХООЙЛУНУ САГЫЫРЫ — ХҮЛЭЭЛГЕВИС

Бистер, үжен чылдарда төрүттүнгөн пенсионерлер, социализмниң чечектелишкенин-даа, ооң буураашкыннындаа көрдүвүс. Шыны херек, "Коммунистер, бурунгаар!" деп лозунун адаа-биле Ада-чурттуң Улуг дайынынга, дайынның уржуктарын эдеринге, кур болгаш куруккан черлерни шингээдип алырынга, Ортаакы Азияга болгаш Сибирьниң делгемнеринге база бүгү чуртка маадырлык күш-ажылга тиелелгелерни чедип ап келдивис.

Ындыг турбуже төптүн маажым удуртулганың түннелинде амыдыралывыс каракка көзүлдүр баксырап эгеледи. Бараан-сараан эвээжеп, дайын үезинде дег, талон системазынче чуглуп кирдивис. Партия болгаш совет органнарның шилиттинген элиталыг кезээ ямылыг чурттап, чоннуң калбак массаларындан хоорлу берген. Ол чорукту ажылап, эде тургустунушкунга сылдап, Ельцин болгаш ооң талалакчылары күрүне эргилдизин кылып, тоймаглаашкыга чедиргени кымга-даа билдингир. Ооң түннелинде кедергей байлар болгаш ядылар тывылган ниитилел тургустунуп келген. Ынчангаш күрүнениң иштиги амыдыралынга янзы-бүрү үскүленишкениннерниң тыптып кээрини айылы бар апарган. Ону болдурбазы улусчу демократтыг хоойлуларны амыдыралга боттандыраарындан хамааржыр. Ынчангаш хамааты кижиге бүрүзү хоойлу өзүгээр чурттаар, ооң негелделерин сагыыр ужурулуг.

Мооң бир кижээнге бо чылдың декабрь 11-де үнгөн "Шын" солунга "Торгалдар амыдыралдың нормазы апаар" деп интервьюну ап көрээли. Ында "Тыва Республиканың девискээринге административтиг харыысалга дугайында" Хоойлунуң боттанышкынын Чазак Даргазының оралакчызы турган И.Н. Товарищтайның тодаргай тайылбырын бижээп. Олар бистиң хүн бүрүде амыдыралывыс-биле дорт хамаарышкан. Боттарывыс ол хоойлуну бо-ла үрей бээр-дир бис. Ниити чуртталга бажыңнарынга, кудумчуларга ыт-шиммэн үндүрер, хей аал чурттаар бажыңнар подьездилеринге чыгып алгаш арагалаар, кожаларын дүвүрөдир чоруктар кайы көвей. Ындыг үлгедикчи чорук кылган кижилер хоойлу үрөпкени хоойлуну сагыыр болза, оода корум-чурумуvus бир янзы апаар ийик!

Ол-ла хоойлуда бок төгерин чурумчударынче сагышты база салган. Бо талазы-биле чогуур хемчеглер алдынмай келгенин түннелинде хоорай, суурларывысты бок үглөй берген. Чижээ, Шагаан-Арыг хоорайның хуузунда машиналыг чурттакчылары коданының богун ону төгер черинге чедирбейн, Бай-

Даг белин дургаар душкан-на черинге төп турар. Ындыг хамаатыларны хоойлу өзүгээр торгаар, тудар херек.

Үстүнде айтылган хоойлуну амыдыралга боттандыраарынга улусчу дружиналар кол рольду ойнагы дег. Ындыг турбуже хоорайда-даа, көдээде-даа олар саазын кырында бооп артпышаан. Ооң кол чылдагааны — дружиниктерге дежурныйлааны дээш төлээр акша чок болуп турары. А тус чер чыгыргалары бир-ийи шак дургузунда кандыг-бир оюн-тоглаа организаастаар дээнде аар өртектег шаандалдарны садып, акша-төгерикке харам чок болгайлар.

Амыдыралдың бүгү талалары хоойлу-дүрүмнерлиг. Тыва Республиканың парламентизи эвээш эвес хоойлуларны хүлээп ап келген. Ол хоойлуларның күүселдизиниң дугайында ажык-чарлыг чугаа парламентага-даа, телевидениеге-даа болбайн турары хомуданчыг. Хоойлу-дүрүмнерни чон ортузунга тайылбырлаар ажилдарны прокуратура, суд, милиция ажилдакчылары дыка кошкак чорудуп турар дизе, частырыг болбас.

Тыва чон үжүк-бижик чок тургаш-ла, салгал дамчаан хоойлуларлыг турган. Улуг кижилерни хүндүлээр, улус аразынга хоп-меге таратпас, аныяктар арага-дары ишпес дээш чергелиг дыка хей угаадылгар бар. Кижинин амызынга кара өжөгээр четкен таварылгада буруулуг кижини өлүрүп шийдери көрдүнгөн. Ынчангаш Тывага ындыг кеземче херээ барык хереплеттинмейн турган. Чүге дээрге кижилер бот-боттарын хүндүлөжир, аразында чолукшурда безин сол-мендизин, амыр-кадыын, азыраан малын, аал-оранындан бээр айтыржып кааптар.

Амыдырал чангыс черге турбас болгай. Амгы нарын болгаш берге үеде хоойлу-дүрүмнү сагывас болза, талаар. Бо талазы-биле чамдык эргежок чугула тайылбырларны республикада эң нептеренгей солунуvus "Шынга" доктаамал берип турарын күзедим.

Кежик-оол ЧӨРЕВЕ,
ТР-ниң алдарлыг ажилдакчызы.

НҮГҮЛДЕТКЕШ...

30-40 чылдарда болгаш 50 чылдарның үезинде Тывага хей-хей араттарны, Тыва Республиканың удуртукчуларын, сайыттарын, ламалар, хамнарны аңгы дайзыннарны, "япон шившикиннер", ыттар-сектер деп нүгүлдөп, адып-боолап, хей чылдарга шийдип, ырак черлерже шөлүп, эрге-шөлээзин казып турганын билбес кижилер чок.

Боттарының-на ажил-агыжы, кызымак, келжээзи-биле байып, мал өстүрүп алган кижилерни

феодалдар деп сөглөп, тудуп-хоругдап чораанын ам-даа кайгап ханмас мен ийин. Бистиң эвээш чурттакчылыг Саглы сумузундан безин 15 кижини контрлар дээш тудуп хоругдааш, хей-хей чылдарга шийткен. Саглы сумузунга хей чылдарда даргалап чораан чазак кежигүнү Өлбек Сааяны, нам секретары чораан Идам Сааяны, суму секретары Дудак Ооржакты контрлар дээш тудуп хоругдааш, хей-хей чылдарга шийдире,

олар чуртунче эеп келбээнер. Бистиң Саглыга шола ады "Балың-Доржу хам" деп ашак чурттап чораан. Ол ашак шынында хам-даа эвес, дериг-дүңгүрү, орба-чарбыы-даа чок, анаа-ла яды ашак-тыр ийин. Ооң кол-ла сонуургалы — хүреш. Байыр-наадым болган черге Балың-Доржу хүрешкен мөгелерниң аразынга ыяап-ла кирген турар, бир-ийиш дугаар черлерни черле алган турар кижиге чурган. А чамдыкта шүглүр-даа турган. 1948 чылдың

Төөгүнүң бүлүргей арны

күзүнүңде алдын сарала хептиг шериг даргалар Балың-Доржуну тудуп алгаш барган деп, Саглыга дыргын чугаа тараан. Багай, яды ашак чүнү канчапкан чоор деп, төрелдери кайгап ханмаан. Үр болганда дыналгып келзе-ле, "контр" дээш 10 чылга шийткен болган.

Багай, карачал, яды Балың-Доржу нүгүлдөткөш, "контр" атты эдилеп, он чыл хуусаага шийтирип, мал-маганын, өске-даа эдин хавырткан хөөкүй-дүр.

Келдерелге таварышкаш, Саглызынга хей чылдарда колхоз, совхозунга тудугжулап ажилдап, пилорамага манза дилдирип ажилдааш, мурнакчыларның одуруунга чедир ажилдап, материалдыг болгаш моральдыг шаандалдарны эдилеп чорааш, 83 харлыгында бурганнады ийин. Ол үеде Балың-Доржу ышкаш хей-хей кижилер актыг черге нүгүлдөткөш, шийтирип чорааннар.

Намажап КУУЛАР.
Кызыл хоорай.

ТӨРҮТТҮНГЕ-ЛЕ БЕЛЕККЕ ЧЕДИНГЕННЕР

2004 чылда республикага эң баштайгы төл Чадаана хоорайга төрүттүнгөн. Ук чер чурттуг Урана Дөрбет-ооловна Данзы-Белектин кыс хиндиктиг уруунун узуну 51 см, деңзизи 3,2 кг болган. Иенин-даа, чаштын-даа кадыкшылы эки.

Ук болушкун-биле холбаштыр Тыва Республиканың Чазаа иеге база чашка өртектиг белек садып алырынга 5 муң рубльди үндүрүп берген.

Чаа чылда Кызыл хоорайга эң баштай 18 харлыг анык ие Вероника Оюн 2,650 кг деңзилиг, 47 см оолду божаан.

Хоорайның 1 дугаар божудулга бажынынга байырлал хүннеринде база бир онзагай болушкун болган. Хей ажы-төлдүг ие Виктория Донгак маңаа 9 дугаар оглун божаан. Бичи чаштын узуну 48 см, деңзизи 3,320 кг болган.

Чыл эгезинде төрүттүнгөн чаштар-ның ада-иезинге хоорай чагыргазы байырлыг байдалга белектерни ты-выскан.

БАШТАЙГЫ БАДЫЛАЖЫЛГА

Январь 9-та Кызылдың ХБАБ-ка бо чылын найысылалга эң баштай өг-бүлө туткан аныяктарның байырлыг бады-лажылгазы болган.

Юбилейлиг чылда бир дугаар бадыланчып турар Найдан-оол, Гульвира Бюрбюжаптарның анык өг-бүлөзинге Кызыл хоорай чагыргазының мэриниң оралакчызы Л.Л.Волгина байыр чедирип, белек кылдыр телеви-зорну тывыскан.

Бистиң корр.

КРЕМЛЬГЕ ЕЛКАГА

Чаңчыл езугаар бо чылын бис-тиң республикадан 10 уруг декабрь 27-де Москва хоорайга болган улуг елкага киришкеш, сагыш-сеткили өөрүшкүлүг чанып келгенер.

Оларны 2 башкы, 1 ИХЯ-ның ажылдак-чызы үдеп чораан. Кремльге болган ел-каның делегациязынга барган уруглар-ның аразындан 4 уруг бүдүн өскүстер, 3 уругну Чечен Республикага адалары чок болганы-биле Иштики херектер ямызы-ның мурнундан чоруткан, а арткан 3-ү хоорай школаларының эң эки өөредилгелиг болгаш чүгле авалары бар уруглар чо-раан. Бо чаагай чаңчыл моон-даа сонгаар чылдың-на уламчылаар дээрзи билдингир.

ШАҢНАЛДЫГ ЧЕРЛЕРДЕ

Январь 8-10-да Кызылдың 5 ду-гаар школазынга республиканың школачыларының олимпиадазы бо-луп эрткен.

Аңаа ниитизи-биле 350 хире өөрен-килер 12 аңгы эртемнерге билиин хынап киришкенер. Олимпиадага Кызыл хоорайның өөренкилеринден аңгыда Кы-зыл-Мажалыктын 1 дугаар школазы, Са-рыг-Септин 2 дугаар школазы, Шагаан-

Арыгның 1 дугаар школазы, Туранның 1 ду-гаар школазы база Чаа-Хөл, Бай-Хаак, Хөндергей школаларындан келген уруг-лар бажыг билиглерин көргүзүп, шаңнал-дыг черлерни ээлээннер. Эки түннел-дерни көргүскен уруглар Тываның болгаш Хакасияның дээди өөредилге черлеринче кирер эргелиг.

ДЕЛГЕЛГЕЛЕР

Дыштанылга үезинде өөрен-килериниң бир сонургап баар черлериниң бирээзи—республика-ның "Алдан-Маадыр" чурт-шинчи-дел музейи.

Аңаа кышкы дыштанылга хүннеринде музейнин фондузундан белектер болгаш суй белектер делгелгези болган. Ында С.К.Токага Кыдат, Моол күрүнелерин белекке тыпсып турган суй белектерин-ден эгелээш үнелиг чүүлдерни делгезен.

Ук музейнин Надя Рушева аттыг филиалының 10 чыл оюнга тураскааткан школачыларның чуруктарының делгел-гезиниң мөөрейинге найысылалдан уруг-лар идепкейлиг киришкенер.

МАРГЫЛДААЛАР

Дыштанылга хүннеринде найы-сылалга республиканың школачы-ларының аразынга хостуг хүреш маргылдаазы болган.

Маргылдаага кожууннардан болгаш

Кысказы-биле

хоорайлардан 60 ажыг оолдар киришкен. Назы-хар аайы-биле үш бөлүккө эрткен биче-футбол маргылдаазынга 24 коман-дага 120 хире школачылар киришкен.

А январь 7-11 хүннеринде "Автомобилист" спорт залынга республиканың шко-лачыларының баскетбол маргылдаазын-га ниитизи-биле 14 команда күжүн ше-нешкен. Маргылдааның түннелинде бир-ги черни Кызыл хоорайның, ийги черни Ак-Довурактын, үшкү черни Тес-Хем кожууннун командалары чедип алганнар.

ЧОГААДЫКЧЫ АЖЫЛЫ ДЭЭШ ШАҢНАТКАННАР

Сибирьниң шериг округунун шериг-лериниң командылакчызының дужаалы-биле Сибирь шериг округунун шеригле-риниң ажыл, амдыралын бүгү талазы-биле парлалгага чырыдып база массалыг информация чепсектери-биле харыл-заалыг кады ажилдажылгазы дээш Россияның Парлалга хүнүн таварыштыр Кызыл хоорайның шериг комиссары полковник Н.Ф.Францевичиге болгаш "Шын" солуннун корреспондентизи Ч.В.Сатка хүндүлүг бижиктерни тыпсып, өөрүп четтиришкенин илереткен. "Тувинская правда" солуннун кол редактору О.И.Гавриловту өртектиг белек — "командир" шагы-биле шаңнаан.

Чойганмаа САТ.

АНЫЯКТАРГА ЧАПГААРАНЧЫЫН

Бистер, Чөөн-Хемчик кожуун-нуң Ийме суурда чурттап турар аныяктар, улуг хомудалывысты "Шын" солунче бижир ужурга таварыштывыс.

Хостуг шагывыста культурлуг дыш-таныр арга чок-тур бис. Бистиң суурда Культура бажынының ажылы дыка кошкак. Соок дээш каш чыл улаштыр ол орта ажилдавайн келген. Ам харын ажилдап турар аттыг, ынчалза-даа аңаа

кижи канчаар дыш ап, ойнап-хөглээр боор, дыштанылга кежээлеринде клуб долу школачылар болур-дур. Корум-чуруму дыка багай. Оларга дыштанылга кежээлерин школазынга эрттирзе?! Клубка улуг улус, аныяктар дыштаныр ужурлуг эвес бе?

Оон аңгыда культура ажилдакчы-ларының ажылын шүгүмчүлөвес аргавыс чок. Ында ажилдап турар кижилер чүгле ат астып алган чоруп турар-дыр.

Чогаадыкчы ажылы шуут көзүлбес. Өске хоорай, суурларда культура одагаларында кандыг-даа солун чүүлдер болуп-ла турар боор-дур. А бистиинде ындыг эвес.

Ийме суурда Культура бажынының ажылынга хамаарыштыр чогуур хемчеглерни Тыва Республиканың Культура яамызы алыр боор дээрзинге идегеп артывыс.

Иймежилер — бөлүк аныяктар.

КОНКУРСТАР ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Тыва Республиканың Чазаа 2003 чылда керээ езугаар объектилер тудар, технологтуг дериг-херекселдер сөөртүп кээр болгаш эптээр организацияларны тодарадыр конкурсту эрттирген. Ук объектилер болза:

№№	Объектилерниң аттары, турар чери	Конкурстун тиилекчизи	Тиилекчиин саналдан эртээ	№№	Объектилерниң аттары, турар чери	Конкурстун тиилекчизи	Тиилекчиин саналдан эртээ
1	2	3	4	1	2	3	4
1.	Кызылда Каа-Хем кудумчузунда 60 квартиралыг чуртталга бажыны а) № 7 блок б) № 6 блок в) даштыкы четкилери болгаш чаагайжыдыл-газы	"Школьник" КХН "Херел" КХН "Кооп тудуг-транс" КХН	12,0 14,15 3,2	7.	Эрзин суурда садыг төвү	Санчы ХБ	8,3
2.	Кызылда Бүрэн кудумчузунда 27 квартиралыг чуртталга бажыны	"Хемчик" КХН	24,0	8.	Чадаана хоорайда школаның даштыкы четки-зи болгаш чаагайжыдылгазы	"Кызылтудуг сер-вис ЛТД" КХН	12,6
3.	Горная кудумчузунда 116 квартиралыг чурт-талга бажыны а) № 1 блок б) № 2, 3 блоктар	"Тудугжу" КХН "Промжил-строй" ХАН "Восток" КХН	18,5 22,3 12,9	9.	"Халдавырлыг аарыглар корпусунга" меди-цина дериг-херекселдери эккээри	"Фармком" КХН	17,55
4.	Авыйган суурда 2 квартиралыг чуртталга ба-жыны	Карапетян ХБ	1,0	10.	Каа-Хем суурда школа	Зурначян А.В. ХБ	71,6
5.	Чадаана хоорайда 480 олуттуг ниити өөредилге школазы а) № 1 корпус б) № 2 корпус в) № 3 корпус г) № 4 корпус д) Спорт залы	"Кызылтудуг сервис ЛТД" КХН Зурначян ХБ Р.Б.Монгуш ХБ О.К.Монгуш ХБ "Тываасбест-тудуг" КХН "Монтажчы" КХН	7,0 6,8 5,4 6,3 8,8 6,1	11.	Школаның даштыкы четкизи болгаш чаагай-жыдылгазы	"Монолит" КХН "Фундамент" КХН	18,5 35,0
6.	Хову-Аксы суурда универмагты шывыгылыг рынок кылдыр эде чаартыры	КХН	6,1	12.	Туран хоорайда эмнелге	"Фундамент" КХН	35,0
				13.	Кызыл партизаннар кудумчузунда чылыг пунктузунун төвү	"Дашчы" КХН "Восток" КХН "Ани" КХН	2,6 3,5 2,4
				14.	Каа-Хем суурда АТС	Кызылда ГУМР	1,08
				15.	Кызыл хоорайда школа интеллект	"Тудуг механи-зация" ААН	2,4
				16.	Туран хоорайда үерге удур хемчеглер	"Дашчы" КХН "Тываасбест-тудуг" ААН	3,8 4,8
				17.	Суг дамчыдылгазының Ш ээлчээ. 1 үе-чадазы	"Восток" КХН	0,558
				18.	Сукпак суурда чунар-бажың	"Тапса-98" КХН	3,5
				19.	Ак-Довурак хоорайда школаның спорт залы, столовазы, өөредилге мастерскаязы	"Реалтудуг" КХН	16,32
				20.	Спутник суурже чылыг магистралынга павильон	"Нарын" көдээ кооператив	1,9
				21.	Аэровокзал девискээринге үстүнден куду планнаашкын болгаш чаагайжыдылга тургузуу		
				22.	Кызыл хоорай мэриязының чагырга бажыны 1 үе-чадазы		
				23.	Качык суурда 70 олуттуг КБ-ниң тудуу		

(Уланчызы. Эгези № 1, 2, 3
"Шында").

Алдын суг-чинчилерни хүнче бедидир ча- жарга, олар арыг алдын дамдылар ышкаш херелденип, оон хүрең мага-бодунче агып, чаа-ла дөстейип, четчип олар хөрөөн куду алзы чүгүрүп баткаш, иштинге кичигейлиг истерни арттырып кааш, хемнин суунче дедир кирип турган. Узун чажын сугга өттүрбес дээш ол холдары-биле оларны аткаар чайладып, хемнин соок суунга серииттенип ап, ойнап турган. Кыстың дааш-шимээнинг хөлөп турарын чүглө аэды бүгү-ле чүвени билер угаанныг караа- биле көрүп каап турган.

Хенертен оон кырынга чаң- нык дүшкөн ышкаш болган. Ол тынар безин арга чок кезек када турган. Тумиту дораан каракта- рын үчүген чараш мага-боттан дестирген. Ындыг-даа бол оон бо ужуражылгазының дугайын кым- даа кажан-даа билбес болгай дээн бодап оон көрүжүн хем- сугнуң хуулгазын ээзи ышкаш чалы кысче катап-ла углапкан. "Хөрөөжөн кижиниң эзулуг чара- жы бо чүвө ышкажыл, кандыг-даа идик-хеп-биле чажыртынмаан чанагаш мага-бота. Бо онзагай эртенги үениң бодарадып каан хуулгазын төлү дег Алдынның чараш деп чүвезин." Танывазы бир-ле күштүг күзөл оон хөрөөн от-көзү-биле чүшкүрүпкөн ыш- каш болган, оолдун хенертен боску кургап, тыныжы бачыдай берген. "Кизи оран-таңды ээзин көргөн эвес, ол база шак-ла бо Алдын ышкаш мындыг чараш болгаш онзагай боор аа, деп, Тумиту бодаан. Мээң ынаамның эргим болгаш күзөнчиг деп чүвезин. Мен оон арнынга хүлүмзүрүт чайынап турганын кажан-даа көрбээн мен. Оон кежик долган шырайы, хүлүмзүрүт мындыг чаагай чүвө ышкажыл. Чүглө мен оон дүгдүнчөк кирбииниң артын- да чассыдышкын, хедер көрү- жүнүң ындында ынакшылдың чыры, а хагдынчак эриннери хүлүмзүрүгнүң хуулгазын чажы- дын шыгжап турар деп даап бодап турган мен. Ол шак-ла мындыг онзагай көрүжү-биле, карааның чыры-биле кымның- даа чүрөөн түдүп аар деп бодап чораан-даа мен. Бо делегейде мээң аас-кежик чок деп чүвемни. Чүге мен хөрөөмде шагдан тура хыл келген ынакшылдың оон олче сунуп, сөстөр-биле аңаа чугаалап берип, ырым-биле ырлап, сагыжымны аядып болбас мен. Мээң адамның кадайы болур кыска: "Ынак мен" деп кажан-даа черле чугаалап дидимемиз ол бе? Чүге аарыш- кы мээң салым-чолумнуң чарыл- бас эжи болду, сеткилимни чүг- ле ырыларга аядып, ынак- шылдымны сөглээр мен. Аялган- ның хуулгазын делегейинге мен ынаам кысты адымга ушка- рыпкаш, бистен өске кым-даа турбас оран дүвү черже алгаш чоруп болур-дур мен, а херек кырында?" Тумиту кударанчыг бодалдарынга кезек чаа чар- дыккаш, Алдынның шагда-ла айтканын эскербейн барган болган. Ол чүглө кударанчыг көрүжү-биле ону үдөп каан. Дуюглар даажы-биле маргыш- кан чүвө дег чаваганын мөңгүн конгулууржугу чайтыладыр ыр- лап чорааны аңаа дыка үр дынналган. Бо ужурап салым- чолдун канчаар-даа аажок үнө- леп четпес сөңү-дүр деп чүвени Тумиту билип чораан. Өлүгжеге чедир бо аас эртенниң хуулга- зыны болган чаа-ла частып келген чалы кыстың чаражы аңаа ам уттунмас.

— Ачам мени дайынче албайн барганы дээш силерге, чырык бурганарымга, четтирдим. Салым-чолумнуң айтыкчызынга бо эртен адымның бажын бээр углааны дээш чандыртынмас

өрелиг мен. Бо чуртталгадан чүнү-даа дилевес мен. Меңээ ам чүнү-даа херээ чок. Оон хүлүм- зүрүң, чараш, ээлгир сынын, карааның одун, кирбикинде кылаңнаан хүннүң херелдерин ыры-шоорга алдаржыдар дээш амыдыралымга берген үе безин четпейн баар-дыр ийин деп Тумиту чанып ора орук дургаар бирде чалбарып, бирде тенек кижиге дег ээн черге каттырып, ырлап чоруп орган.

Кежээ шупту орду мурнунда шөлге чыг- лып келгеннер. Ында ужуткан улуг от кыдында хөдөл- дер хөлзөөн турган. Чорумал тоолчунун оларга аалдап келге- ни шоолуг-ла солун чүүлдер-биле байлак эвес амыдыралымга өөрүнчүг болуушкун болбайн аан. Алдынны агый боду келдири- ти берген: "Чорумал тоолчунун солун чугаазын, тоолдарын дын- нап алзын". Оон сөзү дужаал-биле дөмөй. Одаг кыдында орган кижини улус сонургал-биле ылт чок көрүп турган. Чер кезип, бодунуң маадырлыг ырылары- биле улусту сонургалдып чоруур- лар колдуунда акшый берген ак- баштыглар боор ийик, одаг кы- дында игил суйбап орган кижиниң бажында чүглө кезек дүк- тери ак боордан башка, өскези дас кара болган. Ол күштүг са- лаалары-биле хылдарны бир-ле билдинмес чассыдышкын-биле суйбап, баш көдүрбейн орган. Кеткен хевин көөргө черле бо чериниң кижизи эвес хире.

— Онзагай чараш чер орту- зунда байлак долгай таңдының эдээн эжелей чурттаан, арга- зында аң-мени өттөөн, ховулар- да мал-маганы чаптылган мага- лыг оранда экер-эрес эрлерниң аймак бөлүү чурттап чораан. Эр улус эзир дег коргуушкун билбес чүректиг, а хөрөөжөн улус шенне чечээ дег чараш болгаш...

— Эй, турам, бо чүү деп мындыг черлик дыл кырында ырлап ораың ол, хөгжүмчү? Бистин черде чедип келген кизи бистин дылдыска ол тоолдарың ыдып, ырың ыра, — деп, агый шыжыкканы илдең үзе кирген.

— Ол черлик дыл эвес, ол меңээ эң-не эргим чугаа-дыр, — деп Алдын алгырыксаан. — Мээң чонумдан, мээң чуртумдан келген кизи-дир. Оон сөстөрин- ден көш үезинде ужура одаг- ларның ыжы чытталып келди, мээң черимден эргим сөс эккел- ген кизи-дир". Ындыг-даа бол, агыйның чаңын билер болгаш ол арай деп туттунган.

— Мени өршээп көрүңер, хүндүлүг дээрги. Кизи төрөлгө- тенниң чери кызыгаар чок улуг болгаш оон янзы-бүрү булуң- нарында чурттап чоруур чон- нарың күзөнчиг аалчызы болуп, олар-биле сөөлгү хаарып каан далганын үлежип чип, изиг ша- йын аартап, дыл-домаан өөренип чораан мен. Силерниң чугааңар- ны мен база эки билер мен, ынчангаш аян-чоруум үезинде көргөн-билгенимни, таварышкан ужураалдарымын база оон аңгыда солун төөгүлөрү силерге бараалгадып берип болур мен.

Оон хөгжүм херекселинден аялга куттулуп, ады оолдун бег кизи уруунга ынакшылдың дугайында игил кударанчыг тоожузун эгелзэн. Ынаан чидир- ген оол бөгүнчө чедир бо оран- делегейни одурту кезип, азып- тенип, ынаа кысты дилеп, куда- ралдан хөрээ муңгаш, ыглап чоруп турар: "Дээрде ужуп эр- кен куштардан мен ынакшылдым кайдал деп айтырган мен. Хары чок. Булуттарга ааттырган хат- тан ынак кызымны сураан мен. Хары чок. Чүглө чаңгыс балыг- латкан дуруа меңээ "ынак кы- зың өске кизи эжи болган, ын- дыг-даа бол кударал оон чарыл- басы өңнүү болуп, карааның одун өжүргөн" диген. Ону дыннааш чалгынныг адымның кара маңы- биле ынакшылдымның изин истеп, чайның изин тоовайн, кыштын соогунга муңгашталбайн чоруп

ХҮННҮҢ АЛДЫН ДАМДЫЛАРЫ

• Тоожу •

келгеш, адак соонда аас-кежик- тиг хүн бооп ону тыптым, ындыг- даа бол күжүрүм кыс менче көрбейн ылт чок тур. Сеткилим- ни хөмө алган аарышкыдан хей- ле келдим эвес бе деп халак- тадым". Хенертен тааланчыг аял- га үстү берген. Хылдар ишкирин- ген ышкаш үстү берген. Тоолчу игилин чаа көрүп каан дег дыка үр ылт чок оруп келген. Улус удур-дедир көрүңүлзөн.

— Халактава, кээргенчиг мээң эжим, келгениңге ынааң уруг кызыгаар чок өөрүп тур — деп чугаалапкаш, Алдын оон чүнү чугаалапканын билбейн барган ара-албаты чонунун аразындан агыйның чидиг көрүжүңгө удет- тирип алган бар чыткан. "Ал-дар! Ал-дар! — деп, оон чүрээ бажы- мының аайы-биле соп чораан. — Сээң меңээ ынааң хевээр, мени оран дүвүндө безин тып чедип келген-дир сен, багай эжим. Бир-ле онзагай чүвө болурун эндевейн турганым аңаа эвес-тир. Алдар, сени кайы хире үр көрбөдим, ынаам? Сен ол-ла хевээр-дир сен. Чүглө кара- тарың муңгак болуп база кар- гыштыг дайзын бодунуң таңма- зын сээң эргим арнынга хап, сорбуну арттырып каан-дыр. Мээң кээргенчиг эжим, та чечени бо нарын амыдыралдың дургузунда шыдажып эртип келген сен ынаам. Алдар, Алдар, эргини коптарып чедип ке- лиринге канчаарыл че, чүректе балыг сорбуланып калган-даа бол, саргывышаан хевээр-дир. Эзулуг ханы ынакшыл кажан-даа чүректен ырап читпес. Хосталга дугайында бүтпес чараш күзелди меңээ оода чаңгыс бо кежээ сөңөп көрөм. Бистин аравыска элзэн үе дургузунда чарлыш- кынның соок хады хадываан дег, делегейде сен, мен болгаш бистин ынакшылдыгыстан өске кым-даа, чүү-даа чок чүвө дег, түр када-да бол, кежиктиң кавайы- га өлейледип, бүгү-ле чүвени уттуптаалы. Чааскаанзыралдан шылап өскүссүрзөн мээң ба- рым чылдып бер, ынаам. Чүгү- рүктөривисти мунупкаш, уткүй келген дүннү өттүр чер-чурту- вусче халтар бис бе, эргим эжим. Мээң сагыш-сеткилимниң эң онза күзелдериниң, ынакшы- лының чевээ болган, донгун сеткил болгаш адааргалдың ораныңче кажан-даа эглип кел- бес бис. Чалы ыевистин даңгы- раанга шыңчы болуп, мени тып чедип келгениңге кызыгаар чок өөрүп тур мен". Алдын чаңгыс черге олуруп чадап, өрээлиниң бир ужундан бирээзинче кылаш- тап, дүжүп келген дүннүң үнүн дыннаалап турган. Хана-кара- ланчак сонга өттүр ол Алдарның от чырынынга тода көстүп турар арнынче харамдыгып көрүп турган. Карактарың шала шийип алгаш, ол мөңгө ынакшылдың төөгүзүн кизи бүрүзүнүң сетки- линиң хылдарыңга дээп турар ыңгылыг үнү-биле тоожуп ор- ган. Дүн төнчү чок ышкаш са- гындырган. Чыылганнар катап- катап тоолчудан чаа ырыларны дилеп, "оош!" деп деткип турган- нар. Одаг өжүп каарга, чаңгыс бүзүрелдиг кижизи аът ажаакчы- зыңга Алдын баар бодап алган. Ол оон бодап алганынга дуза- лар ужурулуг. Калын чажын чеш- кеш, аар чавагалардан хостааш, биеэги чалы үезинде дег чаңгыс кылдыр өрүп алгаш, шыг- жап чораан чичилиг боошкунун шарып алган. "Ындыг болур-даа

ужурлуг деп, ол боданган. Бистин аравыска чарлышкынның тамы дег ханы үези турбаан-даа дег, ынчангы-ла ынакшылдан чайын- налган карактарлыг Алдын биле Алдар сылдыстыгга болчаанга катап ужуражыр-дыр". Удуп чы- дып алып мурнунда хөдөлдер ка- дынның өргээзинге кирип кээргө, ол өттүр көстүп турар шывыг артында шагда-ла "удаан" чыдар болган. Деңни арттырып кааш, олар дис баштап үне бергеннер. Үе эртерин манап алгаш, Алдын ордунда хөлегенде барык ылгал- бас апарган караңгыда кашпа- гайы кончуг чоруп орган. Орду мурнунда шөл эмин эрттир ай- дың болган. Дүнеки хайгылчы- лар одаглар ужурап алган, хөө- режири хөөрөшкөн, ырлары думчуктап ырлаан, аразында дүр- лүп алгаш түр када кум кынып чыдарлары-даа бар болган. Хаан чокта шивээни онза дужаал-биле хайгылдаар турганы аңаа эвес. Бо берге үеде чүү-даа болу берип болур болгай. Ындыг-даа бол каш кат шивээ ханазында өскелерге билдиртпес чажыт эжикчигеш- тер барын эвээш кизи билер турган.

Алдын ханаларның хөлегезинде эсти бер- ген чыгыш чоруп ор- ган. Аът ажаакчызы оон айбызын күзелди-биле күүседип чоруп- кан. Ынчанмай канчаар, хөөкүй кыстын чуртундан бо каш чыл- дарда оода чаңгыс кизи келген эвес. Күжүр амытан оон-биле төрээнериниң дугайында хөөре- жиксеп турары-даа чөп. Бүдүү чаштып кылып турары база шы- дыр, оон башка кырган агый кон- чуг болгай. Оон хаан оглунуң ка- дайы бир-ле тоянчы-биле ужу- ражып, чугаа кылыр болза ат. Ашак чорумалга удуур кылдыр айтып бергени аът кажаазынче кирип келирге, ол кончуг адын эзертеп турган. "Чоруур деп бар- ганы ол-ла бе — деп ирей элдеп- синген. — Ады денди-дир аа, а өскези оон бичи-даа чыда кал- бас. Хүнде та чечени эртип ту- рарлар. Дүшкүрүлүг үеде чер ке- зип чоруур база чүрекири-дир. Боду база аңаа эвес хевир- лиг, даштыкы хевиниң иштинден демир дайынчы хеп база билди- ни турар, а хылыжы дээрге бис- терниңге көңүс дөмөйлөшпес. Бо-даа аңаа эвес кизи-дир эвес- пе".

— Оойт! Сөңээ сөс дам- чыткан чүвө! — деп, ол ону оожум кыйгырган.

Алдын адын чедип алган оварымчалыг бар чораан. Ол ээзиниң дүвүрелин эндевейн, ку- лактарың сүүрертип каап турган. Шивээ ханазында билбес кизи эскербейн эрте бээр черинде калбартыр өскөн хараган артын- да эжик чажыт. Шивээниң камга- лакчылары дайзынга дынмайн барза, онза байдал тургустунуп келир таварылгада бо эжик-биле чүглө хаанның өг-бүлезин үндү- рүп камгалаар турган. Алдар болчак кылдыр айтыпкан хөлче чоокшулар четкен турар ужуру- луг. Оруунуң айтыкчызы — кы- рааш тура кадып калган агбагар дыт. Алдын адын ханада биче- жек эжиктен үндүрүп алгаш, сыйк хемчигештиң эриин дур- гаар элзэн кылаштапкан. Ам-на ол бодунуң чели хадып чоруур өңнүүнүң кырынга хонупкаш, хаттын соондан халкан:

Челер-оом челип орда,
Черде туман арий-ла бээр.
Чечен уруг чаңнап орда,
Чеди сылдыс четчи-ле бээр.

— деп оларның аалының оол- дары ынчаар ырлаар турганы сагыжыңга кире дүшкөн. Алдын ырактан-на Алдарны танып каан. Ол ай чыры эриин эрттир долган хөлдүң кылаңнаажында оюп каан ышкаш тода көзүлгөн. Көрүшпээнинде бээр оон экти делгемчий берген-даа ышкаш көзүлгөн. Оон хүлүмзүрүг-биле уткүй басып, сунган куспаандан кыс хенертен чоожуп, хөлегелен- чек арнын көөргө, аңаа көңүс өске кизи сагындырган. Ынчан- гаш оон халывышаан ынак эжи- ниң куспаанче кире бергеш, хүнзүт чыдын чыттаксаан күзели эсти хона берген.

— Күжүр эжим, таанда-ла меңээ хөннүң кала бергенин чугаалаар дээш келгениң ол бе. Азы үр көрүшпээнивистен мени таныбайн тур сен бе, чаражым. Бир эвес сен таныбайн турар бол- зуңза, чүрээң мени танып каан- дыр ийин, дыңнаалап көр даан. Холуң берем, мээң чүрээмниң сен дээш соп турарын көр, алды- ным. Ол ынчангы хевээр ынак- шыл долган хевээр. Сени черле кагайың, чаныңга чоруур дээним бүтпейн, өске кижиниң күзели- биле кадагааты черге барып бажым салыр чазып чордум, эжим, бир эвес сөңээ ынаам эвес болза, мээң дириг, тын-менди үнерим-даа чизгинчиг турган, Алдын. Ынчалза-даа аравыста турган чарлышкынның үези бистин ынакшылдыгы бичи- даа кошкатаан, чок, ынаам. Аңгыр куш дег делегейни дески- нип чорааш, сени сурап чорааш, тыптым. Эжиниң кыйгызынче сыйынчы углааны дег согунал- дыр халып ордум, хей-адымны хөлгө кылгаш, буруттуг дээрнин адаа-биле, будуктуг ыаштын кыры-биле окталып чордум. Чүглө сээң хоюг караанче көргөш, катап-ла "ам-даа ынак мен" деп чугаалаар дээш келдим.

— Сен дээш ыглаан караам чажы төнүп калды, ынакшылдым ырызын ырлаан үнүм безин дунуп калды, сеткилимниң ханы- зындан сени көрүксээш ийлеп чордум, сен чогуңда долгандыр турар делегей өртөн хову сагын- дырар-дыр. Өртөмчөй сен чогуң- да кым-даа чок дег ээнзиреп хозап калды. Сеткилимден өөрүшкү бир хүн чораан олчаан ол-ла хевээр эглип келбеске, сагыжым кажыдалдан дидиреп, чыннып алып чер тыппайн хилинчектенип чорду.

Олар катап ынакшылдының сөстерин солчуп, дидим эвес эргеленчип турда, боттарың ка- тап танып турда, биеэги каптагай оларны дыңнаалап, тыпчып алган ынакшааннар дээш өөрүп турган. Карак чажы, чалының сөстөр төнгөн соонда мага-боттар бот- боттарың билчип, чассыдыш- кынның дылыңга чугаазын улам- чылааннар. Сылдыстар оларны чаптап, чарашынып, чоокшулап алып дээш хенертен билбейн дээрниң таваандан тайып ушкаш, хөлдүң кылаң көрүнчүңгө дүжүп турда, чүгүрүктөр биеэги дег элдептиг ыржымны дыңнаалаан- зыг, кулактарың уштары-биле ону шенеп, хилиң чымчак танак- тары-биле кирип тынып ал турган- нар. Кажан шагда ышкаш хөл кы- рынга база катап ийи кижиниң: Сен меңээ ынак сен бе? — дээн сымраның өртөмчөйге чаңгы- ланып, сагыш-сеткилдиң ханы- зындан өөрүшкү "ол меңээ ынак" дээн бодалдан куттулуп турган.

(Уланчылыг).

Саяна ӨНДҮР.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Хакасияның Н.Ф.Катанов аттыг күрүне университетиниң Кызыл хоорайда төлээ чери ийиңи дээди эртемни кадрлар мергежили бедидер болгаш эде белеткээр институтка чедип алыр студентилерниң чаа чыылдазының эгелээнин чарлап тур.

Чедип алыр мергежилдери:

“Юриспруденция” — 3 чыл өөренир.
“Бухгалтер учеду, анализ болгаш аудит” — 3 чыл.

“Күрүне болгаш муниципалитет эргелеп-башкарылгасы” — 3 чыл.

“Психология” — 3,5 чыл.

“Социал ажыл” — 3 чыл.

Дээди эртемни:

шилип алган мергежилениң аайы-биле профессионал ортумак өөредилге баазазынга азы шилип алган мергежилениң аайы-биле 3 чылдан эвээш эвес стажтыг кандыг-даа профессионал ортумак өөредилге баазазынга чедип ап болур.

Мергежилдер аайы-биле:

“Бухгалтер учеду, анализ болгаш аудит” — 3 чыл.

“Саң-хөө болгаш чээли” — 3 чыл.

“Организациялар менеджментизи” — 3 чыл.

Ортумак педагогиктиг өөредилге баазазынга (педколледж, педучилище):

“Школа назыны четпээн уруглар педагогиказы болгаш психология” — 3 чыл.

Медицинаның ортумак өөредилге

баазазынга (медучилище):

“Социал ажыл” — 3 чыл.

Өртектиг өөренир. Кызыл хоорайга төлээр.

Бот-өөредилге-биле өөренир. Беседа түннелдерин езугаар хүлээп алыр. Өөредилгени дооскан соонда дээди өөредилге дугайында күрүне дипломун тыпсыр. Чөпшээрели № 24Г—1389, 2001 чылдың март 28-те тывыскан, аккредитация № 2067. 2001 чылдың май 16-да тывыскан.

Дужаар эргежок чугула документилери:

1. Билдиришкин, дээди азы ортумак өөредилге черлерин дооскан диплом (дипломнун хоолгазын нотариуска бүзүредир);

2. Ажылдап турарлар күш-ажыл дептериниң хоолгазын;

3. Паспорттун 2-3 арыннарының хоолгазын;

4. 3x4 см хемчээлдиг 4 фото-чурук.

5. Документилер шыгжаар папка.

Документилерни Кызыл хоорайның Ленин кудумчузунда 5 бажында хүлээп ап турар.

Телефону 1-21-72.

“МАСТЕР” магазин — хереглекчиге

Республиканың хүндүлүг чурттакчылары! Кижилерге янзы-бүрү арга-биле дузалап болур бис.

Бистер уттундурган чүүлду катап диргизип, октаттыңан эргиндилер чыыр пунктуна ажыдып тур бис.

Кижилер бүрүзүңге дуза чедирери болдунмас, ынчангаш бистер ажыл чоктарга, аныяктарга, болгаш анаа-ла эрес-шудургу кижилерге акшаны ажылдап алыр арганы берип тур бис.

Мындыг арга республиканың чурттакчы чонунуң алыс бойдус байлаан камнап, арыг ажыглаарыңга, төрөөн бойдузувусту камнап, арыг эдилээринге деткимче болур.

“МАСТЕР” магазин 1994 чылда бүдүргөн, эдилелге турган пассажир-чүк сөөртүр “ГАЗЕЛЬ” машинаны садып тур. Ук машинаны бода болгаш шээр мал, аът, хаван, хой, өшкү эдинге орнап болур бис.

“МАСТЕР” магазин чоннуң хереглел барааннарын садып, садып ап, сайгарары-биле хүлээп ап турар.

“МАСТЕР” магазин ВАЗ, УАЗ марканың чаа чыгчааннарын садып турар. “Сибирское О.В.К.” болгаш “Ажаалга банкызын” дамчыштыр чээли-биле садып ап болур силер. Магадылалы 1 чыл. Машиналарны садар мурнунда техниктиг хандырылганы кылыр.

Айтырылганы Красноармейская 102-ден, (т: 1-12-51) билип ап болур силер. Хүлээп алышкын пунктузунуң адреси: Калинин, 11а, т: 5-12-88, 5-37-04.

Дараазында эргиндилерни хүлээп ап тур бис:

макулатура тоннада — 300 руб.

Алюминийден кылган пиво, сок савалары 1 кг — 3 руб.

Аккумуляторлар эргиндизи Кислоталыг: 1 кг — 0,5 руб, 1 тонна — 500 руб.

Өң көгерттир бүдүмел:

1 кг — 1,5 руб,

1 тонна — 1500 руб.

ЮБИЛЕЙНЕР-БИЛЕ:

Мөңгүн-Тайга кожуунда ажылдап, чурттап чоруур бистин эргим, ынак ававыс, угбавыс, Тыва Республиканың алдарлыг эмчизи **Зоя Балдыевна САЛЧАК** база ачавыс, честевис **Анатолий Дамчай-оолович ОНДАР** 60 хүннерде 50 харлаарлар.

Ажылдап келген чылдарында могаг-шылаг билбезин көргүзүп, чонунуң хүндүткелин чедип алган, биче сеткилдиг, ажил-агыйжы, бедик туруштуг угба-честевиске юбилейин таварыштыр быжыг кадыкшылды, ааскежиин, бистин аравыска ам-даа хөй чылдарда чурттап, арга-сүмезин кадып чоруурун сеткиливис ханызындан күзедивис.

Кады төрөөннери, уруглары, уйнуу Белектен.

Тыва Республиканың Чазааның капитал тудуг эргелелиниң дыңнадыры болза: Тыва Республиканың Чазаа дараазында объектилерни керээ езугаар тудар организацияларны тодарадыр конкурсту чарлап тур

Конкурс 2004 чылдың январь 16-да 14.00 шакта Кызыл хоорайның Чүлүдүм кудумчузунда 18 бажыңның 2-ги каадынга болур.

Конкурска дараазында объектилерни кириген:

1. Кунгуртуг суурда 2 квартиралыг чуртталга бажыңы, смета езугаар өртөө 1,0 млн. рубль, тудар хуусаазы 6 ай.

2. Адыр-Кежиг суурда фактория, смета өртөө 1,470 млн. рубль, тудар хуусаазы 8 ай.

3. Сыстыг-Хем суурда ДЭС, смета езугаар өртөө 760 муң рубль.

Конкурска киржир чагыглар хүлээп алыры 2004 чылдың январь 15-те 14.00 шакта соксаар.

Сонуургап турар айтырылганы Тыва Республиканың Чазааның капитал тудуг эргелелинге келгеш, билип алыр.

Адреси: Кызыл, Красноармейская, 76.

Телефону 3-63-67.

Секретары 3-46-43.

УЛУСЧУ ЭМНЕКЧИ ЧАЛАП ТУР

«Кызыл» аалчылар бажыңының № 220 өрээлинде силерни магистр, улусчу эмнекчи, психолог, хиромант эмчи хүлээп ап турар. Ол адыштан шинчилеп көргөш, амы-тынны айыыл-халаптан кичээндирип, хай-бачыгты, каргыш-чатканы чайладыр, бажың-балгатты арыглаар. Төлге салыр. Ижин-баар, гайморит, импотенция, гепатит болгаш өске-даа аарыгларны эмнээр. Чөпшээрели бар.

КУШ ЧОК ДЕП САНААР

Артист-оол Буянович Монгуштуң адынга Бажың-Алаак ортумак школазының 2002 чылда тывысканы сериязы А №8204502 дугаарлыг аттестады читкенин барымдалааш, ону күш чок деп санаар.

ХҮНДҮЛҮГ НОМЧУКЧУ!

“Шын” солун редакциязынга өңүг кыдыр дараазында чагыгларны кыдырып ап болур силер.

- ✦ Чалалгалар
- ✦ Хүндүлел бижиктер
- ✦ Байыр чедиришкиннери
- ✦ Визиткалар
- ✦ Ламинирование

АДРЕЗИ: Кызыл, Красноармейская, 100, өрээлдер 24, 26. Тел: 1-17-94, 1-17-91.

ШЫН

e-mail: shyn@tuvu.ru

Индекс 667000.

Кызыл хоорай,

Красноармейская, 100.

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Чазаа. Кол редактор Артур ХЕРТЕК.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 1-01-35, кол редакторнун оралакчызы — 1-19-87, тел/факс (394-22) 1-17-94, бухгалтерия — 1-17-91. КИЛДИСТЕР: ниитилел-политиктиг килдис — 1-18-10, культура, өөредилге — 1-03-88, чагаа — 1-03-87, көдээ ажыл-агый, улуттук килдистер — 1-17-09.

Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.

Неделяда үш катап үнер. Хемчээли парлаан 3 ама.

Тираж 8168. Чагыг 4.

АГАР САНЫВЫС: № 40703810400000010000 Б ОАО Банк “Тувакредит”, Кызыл ИНН—1701008465; корр сч 301018106000000000729 БИК 049304729.

Солун Россия Федерациязының Парлалга болгаш массалыг информация чепсектериниң талазы-биле хоойлужулугузының чорудулгазынга контроль болгаш бүрүткелиниң Тыва девискээр эргелелинге бүрүткеттинген.

Бүрүткеттирген дугаары — Т-00007. ТР-ниң парлалга болгаш информация куркомтединиң типографиязынга парлаан. (Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 1).

Солунда парлаттыңан материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттыңан саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадылары дээш авторлар боттары харьылаар.